

**Technická univerzita v Liberci**  
**Pedagogická fakulta**

**Katedra : pedagogiky a psychologie**  
**Obor : sociální pracovník**

**Dítě v procesu rozvodového řízení**

Závěrečná práce 2003

Autor:

Jméno a příjmení : Hana ČERNÁ

Podpis:

Adresa : Mlýnská 49, Jablonec nad Nisou, 466 02

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Josífková

Konzultant ZP: PhDr. Lenka Šulová, Csc.

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA  
TECHNICKÉ UNIVERZITY U LIBERCI



3146059905

	stran	obrázků	tabulek	příloh	grafů
počet	73	0	30	4	33

V Jablonci nad Nisou duben 2003.

# TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6      Tel.: 048/535 2515      Fax: 048/535 2332

Katedra: pedagogiky a psychologie

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát)                      Hana Č e r n á

adresa:                                Jablonec nad Nisou, Mlýnská 49

obor (kombinace):                sociální péče - sociální pracovník

Název BP:                              DÍTĚ V PROCESU ROZVODOVÉHO ŘÍZENÍ

Název BP v angličtině:        CHILD IN THE PROCESS OF DIVORCE

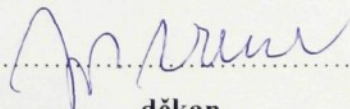
Vedoucí práce:                    PnDr. Jitka J o s í f k o v á

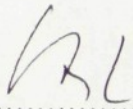
Konzultant:                         PnDr. Lenka Š u l o v á, Csc.

Termín odevzdání:                30.4.2003

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne .....

  
.....  
děkan

  
.....  
vedoucí katedry

Převzal (kandidát): ..... HANA ČERNÁ

Datum: ..... 12. 11. 2001

Podpis: ..... Hana Černá

KSS/SPRA

731L[8]L A.

189/03 Pb il.

## Cíl práce :

Zaměřením práce je problematika komunikace rodičů a dětí v procesu rozvodového řízení z pohledu sociální pracovnice oddělení sociálně právní ochrany dětí, která vykonává funkci kolizního opatrovníka v tomto řízení.

Cílem je získání poznatků, které mohou pomoci ke zkvalitnění práce sociálních pracovníků, ale i všech ostatních, kteří se zabývají rodinou a výchovou dětí, kdy je důležité znát úroveň komunikace v rozpadající se rodině.

Teoretická část podrobně rozvede průběh rozpadu rodiny, postoje jednotlivých členů a jejich vzájemnou komunikaci.

Praktická část bude vyhodnocením údajů získaných studiem spisové dokumentace, rozhovory s cílovou skupinou, šetřením rodinách a případně s využitím dalších výzkumných metod (např. postojových dotazníků).

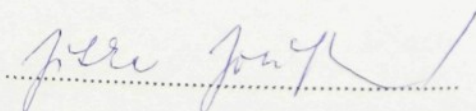
## Hypotézy:

1. Předpokládáme, že se děti o rozpadu rodiny dovědí nejprve od svých rodičů.
2. Předpokládáme, že rodiče zjišťují názor a přání dětí při řešení konfliktní situace o budoucím uspořádání rodiny.
3. Míra informovanosti dětí o řešení budoucího uspořádání rodiny se obecně zvyšuje s věkem dítěte.
4. Akceptace názoru a přání dětí se obecně zvyšuje s věkem dítěte.
5. Předpokládáme, že rodiče přijímají konečné rozhodnutí o budoucím uspořádání rodiny bez ohledu na názor a přání dětí.

## Základní literatura:

- Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie*. Portál, Praha 2000  
Matějček, Z.: *Rodiče a děti*. Avicenum. Praha 1989  
Matějček, Z., Dytrych, Z.: *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Grada, Praha 2002  
Dunovský, J., a kol.: *Sociální pediatrie*. Grada, Praha 1999  
Holub, M., Nová, H.: *Zákon o rodině a předpisy související*. Linde, Praha 1998  
Novotná, V., Burdová, E., Brabenec, F.: *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Linde, Praha 2000

Vedoucí práce : PhDr. Jitka Josífková



Prohlášení o původnosti práce :

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně pouze s využitím odborných pramenů uvedených v seznamu použité literatury.

V Jablonci n.N. duben 2003

Hana Černá (roz. Švandrlíková)

Dovoluji si poděkovat PhDr. Jitce Josífkové za pomoc při vypracování závěrečné práce a předání praktických zkušeností.

Dále děkuji PhDr. Lence Šulové Csc. za odbornou pomoc a cenné rady k obsahu práce.

*Poděkování patří také mé rodině, která mi vždy byla a je oporou, dále pak mým blízkým, kteří mne po celou dobu studia morálně podporovali .*

Prohlášení k využívání výsledků ZP:

Jsem si vědoma těchto skutečností:

- a) závěrečná práce je majetkem školy,
- b) se závěrečnou prací nelze bez svolení školy disponovat,
- c) závěrečná práce může být zapůjčena či objednána (kopie) za účelem využití jejího obsahu.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu závěrečnou práci vyžádat v Univerzitní knihovně VŠST v Liberci, kde bude uložena.

Jméno a příjmení : Hana Černá ( Švandrlíková )

Adresa : Mlýnská 49, Jablonec nad Nisou, 466 02.

## **Dítě v procesu rozvodového řízení**

### **Resumé:**

Závěrečná práce popisuje problematiku procesu rozvodového řízení a postavení dítěte v něm. Základním cílem této práce je zmapovat názory rodičů na postavení dítěte v procesu rozvodového řízení a míru jeho informovanosti o rozpadu rodiny. Práce se dále zaměřuje na vzájemnou komunikaci rodičů a dětí během rozvodu a akceptaci názoru dítěte pro konečné rozhodnutí o budoucím uspořádání rodiny. Svým obsahem může pomoci nejen odborníkům, kteří se danou problematikou zabývají, ale i rodičům nacházejícím se v rozvodovém řízení.

## **Child in the process of divorce**

### **Summary:**

This dissertation describes the problem area of divorce proceedings and the standing of the child therein. The fundamental aim of the work is to map out the opinions of parents concerning the standing of the child in the divorce process and the extent to which the child is informed of the break up of the family. The work is further oriented towards the mutual communication between parents and children during divorce proceedings and the acceptance of the child's opinion with regard to the final decision on the future arrangement of the family. The contents of the work may assist not only specialists who are involved with the given problem area, but also parents who find themselves involved in divorce proceedings.

## **Das Kind im Scheidungsprozess**

### **Zusammenfassung:**

Die Abschlussarbeit beschreibt den Prozess des Scheidungsverfahrens und die Stellung des Kindes in diesem. Hauptziel der Abschlussarbeit war es, Meinungen von Eltern über die Stellung des Kindes im Scheidungsprozess und Informationen zur Informiertheit des Kindes über den Zerfall der Familie zu sammeln.

Die Abschlussarbeit beschäftigt sich außerdem mit der Kommunikation der Eltern untereinander und mit dem Kind während des Scheidungsprozesses sowie mit der Meinung des Kindes zur endgültigen Entscheidung über die künftige Gestaltung der Familie. Die Abschlussarbeit kann mit ihrem Inhalt nicht nur Fachleuten, die sich mit diesem Thema beschäftigen, sondern auch Eltern, die sich im Scheidungsprozess befinden, Hilfestellung geben.

## **Obsah:**

<b>Úvod</b>	.....	1
<b><i>Teoretická část :</i></b>		
<b>1 Rodina</b>	.....	4
1.1 Funkce rodiny	.....	5
1.2 Poruchy funkcí rodiny	.....	7
1.3 Formy rodiny	.....	8
1.4 Rodina a komunikace	.....	9
1.5 Rodina jako socializační činitel	.....	12
1.6 Zákon o rodině	.....	14
<b>2 Manželství</b>	.....	16
2.1 Rozpad manželství	.....	17
2.2 Rozvod	.....	19
2.3 Adaptace po rozvodu	.....	20
2.4 Právní úprava rozvodu	.....	22
<b>3 Děti</b>	.....	26
3.1 Charakteristiky věkových kategorií dětí	.....	26
3.2 Dítě v procesu rozvodového řízení	.....	29
3.3 Úmluva o právech dítěte	.....	31
3.4 Sociálně právní ochrana dětí.	.....	33
<b>4 Sociální práce v procesu rozvodového řízení</b>	.....	35
<b><i>Praktická část:</i></b>		
<b>5 Cíle a hypotézy</b>	.....	38
<b>6 Použité metody</b>	.....	39
6.1 Dotazník		
6.2 Rozhovor		
6.3 Studium spisové dokumentace		
6.4 Pozorování		



<b>7</b>	<b>Charakteristika zkoumaného vzorku</b>	.....41
<b>8</b>	<b>Výzkumná část</b>	.....44
8.1	První část zaměřená na informaci o rozpadu rodiny	.....44
8.2	Druhá část zaměřená na komunikaci rodičů a dětí	.....47
8.3	Třetí část zaměřená na míru informovanosti dítěte	.....50
8.4	Čtvrtá část zaměřená na akceptaci názorů a přání dítěte	.....59
8.5	Pátá část zaměřená na rozhodování rodičů	.....62
<b>9</b>	<b>Závěrečná část</b>	.....65
9.1	Vyhodnocení hypotéz	.....65
9.2	Doporučení pro praxi	.....73

### *Seznam použité literatury*

### *Seznam příloh*

### *Přílohy*

## Úvod :

Rodina a rodinné vztahy jsou předmětem zkoumání řady vědních disciplín. Odborníci se shodují na tom, že především rodina jako první formuje osobnost dítěte.

Tato malá společenská skupina odráží a reaguje na změny ve společnosti, které ji postupně proměňují. Tempo těchto změn, modely rodinného chování a životní styl společně s dalšími faktory ovlivňují rodinu, vztahy v ní i její celkovou stabilitu.

Rozvod se v průběhu několika desítek let stal závažným sociálním jevem. Představuje zásadní změnu rodinného systému a to se všemi psychologickými, sociálními a ekonomickými důsledky.

Rozvod rodičů pro dítě může znamenat těžké trauma, ztrátu zázemí a jistoty. Rozvod samotný není jedinou ohraničenou událostí, ale dlouhodobým procesem. V tomto období má dítě mnoho nezodpovězených otázek, pro které hledá vysvětlení. Rodiče zaujatí vlastním konfliktem by měli mít na mysli, že jejich děti právě v takové situaci potřebují psychickou oporu a znát vysvětlení všech změn.

Z praxe víme, že si rodiče mnohdy těžkou situaci dětí uvědomují, ale ve vzájemných rozepřích je pro ně dobrá komunikace s dítětem na téma rozvodu velmi obtížná. Vždy záleží na okolnostech každého jednotlivého případu, na věku a vyspělosti dítěte a na kvalitě komunikace v rodině před jejím rozpadem.

V procesu rozvodového řízení se s dětmi a jejich rodiči setkávají sociální pracovníci, psychologové, pedagogové a jiní odborníci, kteří by měli věnovat dostatečnou pozornost komunikaci dětí a rodičů během rozpadu rodiny. Rodičům jsou nápomocni v řešení jejich problémů a současně jim mohou vysvětlit, jak dítě vnímá jejich rozchod. Sociální práce v těchto případech směřuje k zajištění zájmu dítěte, kterému může pomoci v přípravě na odloučení, rozvod rodičů i na dobu po rozvodu.

*Od roku 1996 pracuji na oddělení sociálně právní ochrany dětí, kde se setkávám denně s problémy rodičů a dětí v průběhu rozvodových řízení. Rozvod v rodině je nejčastější situací, kterou rodiče přicházejí na naše oddělení řešit. Konflikt mezi rodiči je způsoben kombinací různých příčin, které se za odborné pomoci v malém procentu případů podaří vyřešit. V ostatních případech je rozpad rodiny a rozvod nevyhnutelný. Pokud taková situace nastane, je nutné rozhodnout o budoucím uspořádání rodiny v řízení o svěření nezletilých dětí do péče pro dobu do a po rozvodu manželství. Během těchto řízení děti zastupuji, často s nimi i rodiči hovořím, provádím návštěvy v domácnosti, žádám o vyjádření školu, lékaře, psychology a další odborníky. Víím, že rozvod a vzájemné konflikty rodičů narušují v první řadě jejich komunikaci, ale to neznamenaá, že by rodiče měli přestat hovořit se svými dětmi. Z rozhovorů dětí je patrné pojetí o tom, že asi k rozvodu dojde, ale co bude po rozvodu a rozchodu rodičů, to v mnoha případech nevědí. Děti se často samy nezeptají. Zvyšuje se tak jejich úzkost a stres z nejasné situace a rodiče sami nevědí, jaké komplikace dětem i sobě tak mohou přivodit v době porozvodové.*

*Svoji práci věnuji dětem, které nemohly být ušetřeny rozvodu svých rodičů a všem dalším, které tato trpká zkušenost teprve čeká. Přeji si tak přispět k poznání postavení dětí v procesu rozvodového řízení a oslovit všechny, kteří se setkávají s dětmi i rodiči v jejich těžké životní situaci.*

## *Teoretická část*

*"Co budeme dělat s dítětem,  
které má tvé oči, mé vlasy, tvůj úsměv?  
Připomíná, že jsme se milovali,  
Ale jen na krátkou chvíli."*

Kate Reifsnyder, Nick Holmes, Carly Simon

## 1 Rodina

Rodina je **primární skupinou**, jejímž členem se člověk stává ve chvíli svého narození. Je to celek, v němž záleží na vzájemných vztazích všech jejích členů, kteří mají v systému rodiny svou roli. V rodině jsou uspokojovány základní duševní potřeby jejích členů, především dětí, mezi něž řadíme pocity bezpečí, jistoty, vlastní identity a životní perspektivy...

Rodina je **nejdůležitějším činitelem v socializaci dítěte**. Rodiče jsou prvními partnery při utváření mezilidských vztahů, které se uskutečňují zpravidla prostřednictvím sociálních interakcí, kde jedinec působí na psychiku, potřeby chování a činnost druhých. Rodiče poskytují dítěti vzor a návod, jak je třeba jednat a učí ho prvním krůčkům. V dobré rodinné atmosféře může utvářející se osobnost dítěte získat pevné zázemí pro celý svůj život, především odolnost v nepřízních života.

*Rodina je jakýmsi nejuniversálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu i praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytvářejí postoje k personálnímu okolí i společnosti obecně.*

*Odehnal, J. in.: Janoušek, J. a kol.: Sociální psychologie, 2. sv., s. 115*

Rodina je malou společenskou skupinou, která existuje bez ohledu na společenské zřízení či vymezenou oblast. Je základní jednotkou společnosti, která jí ukládá určité úkoly, na jejichž plnění jí poskytuje v našich podmínkách právní ochranu.

Rodina svým členům poskytuje ochranu, možnost vzájemné pomoci v mnoha ohledech, například v nemoci, v řešení osobních problémů, v situacích ohrožení a v materiálním zabezpečení. Tato malá primární skupina **zajišťuje funkci biologickou, materiální, výchovnou a emocionální.**

a v materiálním zabezpečení. Tato malá primární skupina **zajišťuje funkci biologickou, materiální, výchovnou a emocionální.**

*Rodina je malou primární společenskou skupinou, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí, či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role, vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu význam ve vztahu k jedincům i celé společnosti.*

*Dunovský, J. a kol.: Sociální pediatrie, str. 91*

## **1.1 Funkce rodiny**

Dunovský (1999) uvádí čtyři základní funkce rodiny:

- **funkce biologicko - reprodukční**
- **funkce ekonomicko zabezpečovací**
- **funkce emocionální**
- **funkce socializačně výchovná**

Historicky nejstarší funkcí je **funkce biologicko - reprodukční**, je nejpřirozenějším důvodem vzniku rodiny. Má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Tato funkce rodiny začíná být v naší společnosti nahraditelná /umělé oplodnění, formy náhradní rodinné péče/, regulovatelná /antikoncepce/ a ovlivnitelná životním stylem /náhledem na počet dětí a ekonomický standard, emancipací žen, náboženstvím.../ Tato funkce současně souvisí s manželským souladem anebo nesouladem, který následně ovlivňuje celkovou spokojenost manželů a posiluje citové vazby mezi nimi, které se následně odrážejí na klimatu v rodině.

Oblast **funkce ekonomicko - zabezpečovací** je důležitá pro udržení životaschopnosti rodiny, která je ovlivněna hospodářskou úrovní státu, možností,

schopností a zodpovědností rodičů se o rodinu postarat /např. výše příjmů/. V naší společnosti je tato funkce rodiny prostřednictvím systému sociálních dávek dle míry potřeby částečně či plně zajišťována.

Mimořádný význam má **funkce emocionální**, která je velmi úzce provázána s výchovou v rodině. Je potřebná pro všechny členy rodiny a právě rodina je během své každodenní komunikace schopna nejlépe sdílet emoce a zážitky všech jejích členů. Pocity sounáležitosti, sdílení, důvěrnosti, bezvýhradného přijetí, lásky, vědomí jistoty a domova... by měl nalézt každý člen rodiny a především děti, které potřebují v rodině zažít svůj domov a svoji rodinu. Emocionalita je základním pojítkem v rodině. Životní jistoty tkví více ve vnitřních vztazích než ve vnějších vazbách a jsou zvláště významné v dnešní společnosti, kdy je rodina vystavena tlaku celé řady vlivů vnějšího světa.

Funkce **socializačně-výchovná** spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně v oblasti jeho výchovy, porozumění jeho potřebám a požadavkům v závislosti na jeho osobnosti a rozvoji jeho schopností. Ochraňovat jej, dobře vést a pomáhat mu osvojovat činnosti a sociální role v kontaktu s rodiči a sourozenci, skrze rodinu tak dítě poznává okolní svět. Rodina má v procesu socializace největší vliv, i když se na výchově jedince podílí i společnost.

Další dělení funkcí rodiny, jako jsou ochranná funkce, sociální, rekreační atd. je různě důležité, ale všechny uváděné funkce rodiny se vzájemně doplňují a působí v jednom celku.

V rodině úplné je jednodušší plnění všech funkcí a úkolů než v rodině neúplné. Rodiče si mohou jednotlivé úkoly a role rozdělit. Přítomnost obou rodičů v rodině ale nemusí být zárukou kladného působení na dítě. V neúplných rodinách taková odpovědnost v převaze spočívá na jednom z rodičů.

Pokud rodina naplňuje všechny své funkce a potřeby svých členů, je označována za harmonickou a funkční.

## 1.2 Poruchy funkcí rodiny

Na jednotlivé funkce rodiny a jejich vzájemnou provázanost mohou působit různé negativní vlivy, kdy se po určitém čase může ze zcela funkční rodiny stát rodina problémová, dysfunkční až afunkční, jak uvádí Dunovský (1999) :

- **funkční rodina** : je rodinou prosperující, kde základní funkce nejsou porušeny a dítě se zdravě vyvíjí a prospívá,
- **problémová rodina** : zde jsou poruchy jen některých funkcí rodiny, které neohrožují vážně rodinný systém a vývoj dítěte v něm,
- **dysfunkční rodina** : poruchy většiny či všech funkcí rodiny ohrožují rodinu a hlavně vývoj dítěte,
- **afunkční rodina** : poruchy základních funkce rodiny jsou takového rázu, kdy rodina neplní svůj účel, dítěti závažným způsobem škodí.

*"V obecném pojetí můžeme poruchu rodiny také vyjádřit jako selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo základních rodinných funkcí."*

*Dunovský, J. a kol.: Sociální pediatrie, str. 101*

Rodina s dysfunkcí vykazuje určité znaky, například: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, nejasná komunikace, vzájemné obviňování, nejasná pravidla a kompetence, mezi členy v rodině chybí hranice, potlačování osobní identity...čímž může dojít k asociálnímu chování, užívání návykových látek či neurotickým stavům. Tato individuální psychopatologie členů rodiny zpětně narušuje fungování rodinného celku.

V rodinách, které neplní některou ze základních funkcí, mohou děti trpět deprivací či citovou subdeprivací.



*"Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu."*

*Matějček, Z.: Dítě a rodina v psychologickém poradenství, str. 115*

Autor vysvětluje, že psychickým stavem míní trvalejší, nikoli neměnnou charakteristiku člověka.

Podle Matějčka (1992) je větším problémem "**citová subdeprivace**", která je skrytá a těžko zachytitelná, proto je nebezpečnější. Dítě se zcela normálně vyvíjí a vyrůstá v úplné rodině, ale v těžkých emočních podmínkách.

### 1.3 Formy rodiny

**Na obecné úrovni rozlišujeme dvě základní formy rodiny:**

- **orientační rodina** : v této rodině jsme se narodili a vyrostli. Učili jsme se chápat normy, které platí v rodině a společnosti.
- **prokreační rodina** : je ta, kterou v dospělosti sami zakládáme. V této rodině učíme své děti vše, co jsme se sami naučili, především to dobré. Takto pokračujeme v udržení určitých rodinných tradic.

**Následující dělení forem rodiny rozlišuje okruhy jednotlivých jejích členů :**

- **nukleární rodina** - tu tvoří otec, matka a jejich děti. Je to základní typ rodiny, který má být nejpevnějším článkem naší společnosti a kultury,
- **rozšířená rodina** - ta zahrnuje především prarodiče a ostatní pokrevní příbuzné,
- **doplňená rodina** - zde častěji vlivem rozvodu, méně častěji úmrtím jednoho z rodičů dítěte rodinu opustí a ta je pak doplněna o rodiče náhradní,
- **náhradní rodina** - jsou rodiny, které osvojily dítě nebo si vzaly dítě do pěstounské péče.

## 1.4 Rodina a komunikace

Komunikace v rodině je především odrazem kvality vzájemných vztahů jejích členů a zaplňuje největší část rodinného a manželského soužití, tedy jakýkoli akt, jednání a chování. Jednoduše lze říci, že jaká je úroveň komunikace v rodině, taková je i celá rodina. Je neoddělitelnou součástí rodinného života a záleží jen na jejích členech, aby byla příjemná a navodila pocity pohody a spokojenosti.

*"Rodina je prostředím, kde si lidé k sobě nutně musejí vytvářet vztahy a nutně musejí komunikovat. Všechno, co říkají a dělají, dostává komunikační význam. I absence akcí je akcí."*

*Matoušek, O.: Rodina jako instituce a vztahová síť, str. 66*

V komunikaci hovoříme nejen o její nejdůležitější složce- **verbální** komunikaci - řeči, ale i její **neverbální** části - jsou to gesta, mimika, posunky, pohyby, pohledy očí, výraz obličeje, dotyky, prostorová vzdálenost...., nelze tedy nekomunikovat.

**Postoje** do určité míry také ovlivňují komunikaci. Můžeme mít kladný či záporný postoj k osobě, situaci nebo věci kolem nás. Změna hluboko zakotveného postoje je obtížná a do jisté míry záleží na jednotlivci, zda je pružný a ochotný ke změnám nebo je konzervativní a bojí se změn dosavadních postupů.

### **Dobrá komunikace obsahuje následující prvky:**

- **dostatečnost podané informace**, pokud dochází k neúplně podaným informacím častěji, může vyvolat napětí ve vztazích, především, když jde o informace důležité pro rodinné soužití,
- **důležitost v komunikaci**, podstatná fakta by měla mít přednost před nepodstatnými,

- **spolehlivost podaných informací**, je rovněž nezbytnou součástí komunikace, v opačném případě mohou způsobit komplikace, např. vyvolat nedůvěru,
- **rychlost, stručnost a aktuálnost informací**, jsou základními prvky komunikace,
- **srozumitelnost v komunikaci**, je dobré odhadnout odlišnosti v projevu řeči pro dobré vzájemné porozumění, jinak se naslouchání může stát obtížným.

Uvedený postup sledů informací a otázek může usnadnit komunikaci s partnerem a odvrátit případná nedorozumění:

- je vhodné začít **otevíracími otázkami**, které jsou neutrální a nevyvolávají napětí,
- následná fáze **alternativních otázek a verbalizace** ujasňuje oboustranně možné přístupy partnerů v jednání,
- **objasňujícími otázkami** pokračuje vyjasnění očekávání, názoru a postoje komunikujících,
- pomocí **tvrdících otázek**, které potvrzují, že obě strany pochopily přibližně stejně podané a získané informace, by měl být komunikační akt ukončován,
- tzv. **uzavírací verbalizace** je navození klidné, příjemné atmosféry z komunikace, která vyvolává pocity její užitečnosti ve vztahu mezi partnery.

Snaha dobře porozumět partnerovi v komunikaci, vědět co očekává, jaké jsou jeho postoje, co a jak na něj působí, je ve vzájemné komunikaci nesmírně důležité.

Pro nácvik správné komunikace je dobré:

- **rozpoznat, co je v komunikaci špatné**, zde je důležité správně definovat problém a neutrální formou jej popsat a řešit jeden po druhém,

- **stanovit základy k dosažení změny**, např. napsat si všechna možná řešení na papír a k jednomu z nich se přiklonit.

Uvedený postup se bez vzájemné komunikace neobejde.

V případech patologické komunikace může pomoci nestranný člen - prostředník. Mnohdy se jimi stávají i děti, které jsou v rodině přítomné. V odborné praxi je tímto prostředníkem terapeut, který v rámci terapie řeší vzniklou patologickou situaci a snaží se jednotlivé strany dostat do vzájemné interakce. Následně jim poskytne zpětnou vazbu o jejich komunikaci, navrhne postup a zásady k dosažení změny. Terapeut pojmenuje problém, citlivě jej sdělí a postupně jeden po druhém ho napomáhá zúčastněným stranám vyřešit.

Výsledky výzkumů se zaměřením na komunikaci mezi členy rodiny v sedmdesátých letech shrnuly a vymezily **základní charakteristiky "zdravých"-funkčních rodin**, které popisuje Střítecká (1997):

- **členové rodiny se respektují, berou na sebe ohledy**, vnější vlivy nedokáží trvale ohrozit koalici mezi rodiči a dětmi, v rodině existuje rovnováha mezi intimitou a potřebou sdílení,
- **komunikace v takových rodinách je živá a aktivní**, je v ní humor a každý mluví sám za sebe, panuje otevřenost pro nové myšlenky a řešení problémů, realita je interpretována nezkresleně a je zpracovávána pod vlivem tradic, které rodinu ovlivňují,
- v pozitivní atmosféře rodiny si všichni členové dávají najevo **potěšení ze vzájemného kontaktu**,
- **domácí provoz rodina zvládá bez vzájemného dohadování**, rodiče pak rozhodují v závažnějších záležitostech a drží se dohodnutého řešení i přes

různé výchozí názory, kdy je dětem dovoleno v některých sférách s rodiči diskutovat a při konečném řešení je brán ohled na přání dětí.

Ve stejném výzkumu byl také kvalitně popsán **vztah mezi rodiči a dětmi** v několika hlavních bodech:

- oba rodiče vnímají děti podobně a mají vůči nim podobná očekávání,
- rodiče povzbuzují děti k řešení problémů, a to i v případě, kdy s řešením dítěte nesouhlasí,
- děti nemusí nutně rebelovat, aby dosáhly v rodině autonomie,
- rodiče se mohou docela přiměřeně starat o děti, i když nemají šťastné manželství,
- rodiče povolují dětem zcela jasně hranice dovoleného chování,
- pokud se názory rodičů na děti liší, nediskutují o tom před nimi a do takového sporu je nevtahují,
- děti mohou vzdorovat, ale rodiče hlídají meze tohoto vzdorování.

**"Zdravá"- fungující rodina** je taková rodina, kde jsou si členové rodiny blízcí v postojích, názorech, respektují druhého, jsou otevření a upřímní, mají určená pravidla rodinného dění a vymezené mocenské vztahy, jsou empatičtí a spontánní. Duševní zdraví rodiny spočívá v umění zpracovávat emoce a pocity, zvládat konfliktní situace, ale především **odráží schopnost dobře a jasně komunikovat.**

## 1.5 Rodina jako socializační činitel

Rodina je malou primární skupinou, do které dítě přichází na svět a zákonitě na něj tato skupina působí jako první a v nejširší možné míře. Vybavuje ho zkušenostmi ve vztazích k lidem a tím ho připravuje pro úspěšné zařazení do společnosti.

*"Hlavním obsahem socializace, který malá skupina jedinci předává, je tedy všechno to, co si jedinec musí osvojit, má-li v sobě vytvořit potřebné vnitřní předpoklady- činností i osobní - k výkonu sociálních rolí plnoprávného a plně odpovědného člena malé sociální skupiny."*

*Janoušek, J. a kolektiv: Sociální psychologie II, str. 110*

Socializace probíhá nejintenzivněji v dětství, kdy dochází k osvojování největšího množství vzorců chování a uskutečňuje se prostřednictvím **sociálního učení a jeho mechanismů:**

- nápodobou**, kdy jedinec napodobuje jednání lidí, kteří ho obklopují,
- zpevněním**, kde je posilováno dobré chování odměnou a špatné trestem,
- identifikací**, která je ztotožněním se se vzorem či ideálem.

V rodině má dítě možnost pozorovat činnost ostatních jejích členů, kdy získává zkušenost z postojů, chování a prožitků ostatních členů rodiny, tedy jak jednají, a současně se učí jednat, tak jak je to od něj vyžadováno. Dítě se samo názorně učí a je usměrňováno sociální regulací - formou odměn a trestů. Postupně pak dokáže samo působit na druhé a tuto dovednost rozvíjí. V rodině si osvojí přesné představy o požadovaném jednání a současně i mechanismy, jak působit na druhé a tím docílit požadovaného. Později dokáže použít takový postup i k vlastní osobě a dochází tak k autoregulaci, kdy si jedinec klade požadavky sám na sebe. Tento proces socializace probíhá ve struktuře rodiny a ve spletnosti vzájemných vztahů v rodině.

**Socializace je vzájemná**, kdy rodina formuje nejen dítě, ale i rodiče v jejich rodičovské roli. Lze tedy říci, že pro zdravý vývoj dítěte je nejvhodnější úplná rodina, kde jádro rodiny tvoří harmonický vztah matky a otce. Emocionální vazby mezi rodiči a dětmi navzájem jsou základem funkční rodiny, která se vyznačuje vyšším stupněm vzájemné spolupráce. Citovost rodičů k dětem patří k nejdůležitějším faktorům socializačního procesu.

Rodina v procesu socializace předává své normy, role, identifikační vzory, postoje, sankce, žebříček hodnot..., které jsou společně ovlivňovány vrstevnickou skupinou, školou, atmosférou v naší společnosti, tradicemi a kulturou. Rodina je nejdůležitějším a nejranějším socializačním činitelem, ale ne jediným.

## **1.6 Zákon o rodině**

**Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.** ve znění pozdějších předpisů patří k právním předpisům, které v oblasti vztahů v rodině upravují:

- právní vztah mezi mužem a ženou založeným zákonem stanoveným způsobem,
- manželstvím, stanovuje podmínky vzniku manželství, upravuje vztahy mezi manžely - jejich práva a povinnosti, dále pak podmínky zániku manželství,
- vymezuje vztahy mezi rodiči a dětmi, rodičovská práva a povinnosti, rodičovskou zodpovědnost, povinnosti a práva dětí ve vztahu k rodičům.

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů, uvádíme právní předpisy, které upravují vztahy rodičů a dětí :

§ 1, odst. 2 (vznik manželství)

**Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.**

§ 31, odst. 2 (rodičovská zodpovědnost)

**Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností**

- a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,
- b) při zastupování nezletilého dítěte,
- c) při správě jeho jmění.

§ 31, odst. 2

Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný citový, rozumový a mravní vývoj.

§ 32, odst. 1

Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.

§ 32, odst. 2

Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem.

§ 35

Dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat.



## 2 Manželství

Uzavření manželství přináší nová privilegia i povinnosti, které jsou zakotveny i ve formě právních předpisů. Uzavření manželství znamená přijetí společensky vymezeného životního stylu dospělosti, kdy jedinec získává novou roli. Manželství je také základem pro vytvoření nového rodinného zázemí, které by nahradilo původní orientační rodinu.

*"Manželství patří mezi nejstarší sociální instituce v dějinách lidstva a je jediná aktuálně existující forma institucionalizace párového vztahu."*

*Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, str. 333*

### **Podle Vágnerové (2000) manželství uspokojuje různé psychické potřeby:**

**1. Potřebu citové jistoty:** společné příjmení, společné bydliště, tedy domov a tím prokázaná sounáležitost, kde běžné konflikty jej formálně neohrožují, protože takový vztah může být ukončen jedině rozvodem.

**2. Potřebu seberealizace:** vstupem do manželství potvrzujeme splnění sociální normy, kdy se začleňujeme do určité sociální struktury.

**3. Potřebu otevřené budoucnosti:** plánování společného života, společných cílů a touha mít děti. Společné vytvoření určité hodnoty, tradice a základu rodu.

### **Vágnerová (2000) vymezuje manželství :**

- **sociálně** - představuje malou sociální skupinu, která spojuje dvě rodiny novým vztahem příbuzenství,
- **psychologicky**- muž a žena získávají své role v manželství, zvolili si určitý typický životní styl, komunikaci, normy a způsoby řešení konfliktů,
- **fyzicky**- manželé spolu sdílejí domov a společný život,

Manželé vstupují do manželství s určitým očekáváním, kdy obecně platí, že čím je větší rozpor mezi skutečností a očekáváním, tím menší bývá spokojenost s tímto manželstvím. V současné době se ztrácí vyhraněnost rolí v manželství a oba manželé jsou více závislí na své představě o něm.

**Důležitou roli zde hraje podle Vágnerové (2000):**

- **osobnost partnera**- partner může být nadmíru idealizován a tím je od něj očekáváno nespílnitelně mnoho a nelze tedy dosáhnout přijatelného uspokojení,
- **představa o své vlastní roli v manželství**- zde záleží na míře reálnosti této představy,
- **míra souladu vzájemných očekávání a plánů obou partnerů** a jejich naplnění je závislá na vlivu vytvořených představ v původní rodině, kdy je nutné s tímto počítat a vědět, jak tento rozdíl vyřešit.

## **2.1 Rozpad manželství**

Nesplněná očekávání v manželství a rodině mohou vyústit ve velice intenzivní pocit zklamání, nespokojenosti u jednoho z partnerů nebo u obou z nich. Tento pocit "rozčarování" manželé z počátku neřeší nijak radikálně a ve většině nevyhledávají ani odbornou pomoc v poradnách. V tomto stadiu zklamání si najdou jinou kompenzaci např. intenzivní koníček mimo domov, zvýšené pracovní úsilí.... Trávením většiny času jednoho z partnerů mimo domov ustává jejich společná činnost, schopnost a chuť plánovat další aktivity a tím se spouští první signály nesouladu, které jsou zřetelné již rok či rok a půl před rozpadem rodiny, jedná se o **předrozvodové stadium**.

*"Disharmonické partnerské vztahy, charakteristické pro předrozvodové stadium nastanou tehdy, dosáhnou-li konflikty mezi partnery takové intenzity, že nejsou uspokojovány základní potřeby, které jeden od druhého očekává."*

*Šulová, L. in: Výrost, J., Slaměnik, I.: Aplikování sociální psychologie I, str. 334*

Partnerská disharmonie, averze, nespokojenost mohou přejít do forem agresivního chování, slovního či fyzického napadání, nebo do úniku pasivního mlčení, až odchodu z vypjaté rodinné atmosféry. Prvotní příčina nepřiměřeného chování je hlavně ve vzájemné neznalosti, neznalosti měřítek hodnot, hodnotových orientací, postojů a přístupu k životu. Neschopnost věcné a otevřené komunikace je významným signálem rozpadu partnerského vztahu. Jakýkoli rozhovor je plný emocí a snadněji se strhne v hádku, dochází tak snadno k negativnímu hodnocení manželství, rozvratu a rozvodu manželství.

Manželský nesoulad nemusí ještě zákonitě skončit rozvodem, jehož důsledky jsou dalekosáhlé, proto je dobré pokusit se narušené spleť vztahů manželů řešit pod odborným vedením v poradně.

Na základě svých terapeutických zkušeností Plzák (1973) považuje tyto **rozhodující základní proměnné pro obnovení poruchového vztahu partnerů:**

- 1. Způsob vzájemné komunikace** - jak spolu manželé hovoří, jaká kvalita komunikace převládá.
- 2. Způsob sexuálního soužití** - druh zakotvené sexuální aktivity.
- 3. Způsob nakládání s rodinnými příjmy** - jaká je dohoda o příjmech a vydáních, zda existuje parazitní situace a jak jsou v tomto ohledu preferovány děti.
- 4. Způsob konzumace volného času** - shoda a odlišnost zálib, výběr a tolerance aktivních zálib.
- 5. Výchova dětí** - rodičovská autorita, shoda ve výchovných praktikách.

Matějček (2002) uvádí **tři stadia rozpadu rodiny a manželství:**

- **manželský (rodinný) nesoulad** : vzniká z více či méně podstatných rozporů, ve kterých se prokazuje snížená schopnost partnerů najít vhodné kompromisy a rozpory řešit,

- **manželský (rodinný) rozvrat** : jde již o podstatnější postižení některé ze základních rodinných funkcí, rodinný rozvrat může být **akutní** nebo **dlouhodobý** a v některých ze svých fází může přejít v rozvod,

- **rozvod** : je posledním stadiem rozpadu manželství a rodiny, které je podrobněji popsáno v následující kapitole.

## 2.2 Rozvod

Rozvod manželství a rozpad rodiny patří k nejbolestivějším životním zkušenostem pro všechny členy rodiny. Dotýká všech zúčastněných, jeho průběh a dopady pocítují v různé míře dospělí, ale hlavně děti. Rozvodem by měla být především ukončena konfliktní a hluboce rozvrácená manželství, kde není perspektiva nápravy společného soužití manželů. Pak má rozvod svůj význam a smysl. Často se stává, že po takovém ukončení manželství nedojde k uklidnění situace mezi rodiči a dětmi a dochází k dalším porozvodovým konfliktům, např. bránění ve styku druhého rodiče s dítětem, majtkové vyrovnání a opakovaná soudní řízení o výši výživného, které vedou ke stresu a další frustraci rodičů a dětí především, protože se lehce stávají prostředníkem k vyřizování účtů rodičů.

Jsou však i opačné případy rodin, které stále žijí ve stálém rozvratu s narušením funkcí rodiny, ale rodiče o rozvod z nejrůznějších důvodů nepožádají. Nepříznivá atmosféra setrvává, rodinné problémy se neřeší, narušené vztahy mají negativní vliv na všechny zúčastněné a toto vše probíhá uvnitř rodiny. Důsledky takového rodinného klimatu mohou mít pro vývoj dětí závažnější dopady než při rozpadu rodiny a rozvodu.

V průběhu rozpadu rodiny a rozvodu je ohrožen zdravý vývoj osobnosti dětí, které společně s rodiči tento proces prožívají. Není stanoven věk, kdy by rozvratem rodiny dítě netrpělo. Záleží však na rodičích, zda přes své osobní problémy v dané situaci dokáží rozpad rodiny dětem usnadnit. Dítě plné nejistoty a úzkosti by mělo vědět, co se v rodině děje. Nejasnost rozvodového dění může v dítěti vyvolat úzkostnou fantazii ze strachu před opuštěním nebo pocitu viny za rozchod rodičů. Dítě se ve vypjatých citových situacích mnohdy nezeptá, ale potřebuje vysvětlení toho, co se děje, jednoduchou a srozumitelnou formou, přiměřenou jeho věku a vývoji. Rodiče by měli zvolit vhodnou příležitost a formu pro takový rozhovor s dítětem. Pro mnohé z rodičů je sdělení skutečnosti o rozpadu rodiny a rozvodu dětem velmi těžké a ne vždy samozřejmé, ale je krůčkem ke zvládnutí situace i po rozvodu.

*" Je formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, krajním řešením v procesu rozvratu manželství, rozvod na rozdíl od rozvratu manželství je deklarován, a to tím, že je podán návrh na rozvod, že proběhne rozvodové řízení a do celého děje, který byl před tím pouze součástí rodinného života, vstupují úřední instituce, jako např. soudy, právníci, oddělení péče o děti aj.*

*Matějček,Z.,Dytrych,Z.: Krizové situace v rodině očima dítěte, str. 39*

### **2.3 Adaptace po rozvodu**

Adaptace po rozvodu závisí na schopnosti rodičů **vyrovnat se s novou situací**, kdy je potřeba uklidnit rozbouřené city a začít si budovat nový život. Nejedná se o jednoduchou záležitost, odpoutání se od partnera je v mnoha případech dlouhodobým procesem.

Rodiče si v této fázi musí uvědomit, že jsou nadále rodiči, kteří rozvodem neztrácejí své rodičovské povinnosti a práva. Je zřejmé, že po rozvodu **dojde k určitým změnám rodičovské role** s ohledem např. na rozdělení domácností,

kdy dítě zůstává v péči jednoho z rodičů. Druhý rodič se s dítětem setkává v omezené míře a jeho podíl na výchově je zákonitě menší, ale odpovědnosti za výchovu není nijak zproštěn. V takto vzniklé situaci velmi záleží na přístupu obou rodičů, kdy je důležité **ukončit rozvodový konflikt** a neprotahovat jej popouzením dítěte proti druhému z nich.

Dalším krokem zvládnutí porozvodového stavu je **zachovat pozitivní obraz druhého rodiče**, kdy se v dítěti uchová hodnota toho druhého. Tento úkol z velké části přísluší rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno do péče. Pro dítě je snazší přijímat autoritu dobrého rodiče než darebáka a rodiče by měli mít na paměti, že dítě je hluboce ovlivněno obrazem, který o svých rodičích má, i když s nimi nežije.

Mít dítě na své straně a nahradit mu svojí nepřítomnost si mnozí rodiče vykládají tak, že si děti kupují různými dárky či jinak se jim podbízejí. Sklon k takovému jednání mají ve většině rodiče, kteří nemají dítě ve své péči. Vystavují se tak riziku vydírání dítětem. Skutečná náklonnost a city dítěte k rodiči vychovateli spočívá především v pocitech jistoty a bezpečí, které v jeho přítomnosti zažívá.

**Úprava styku dítěte s druhým rodičem** je podporou zachování vztahu dítěte k druhému rodiči a rodičovství toho rodiče, jemuž dítě nebylo svěřeno. Délka a podmínky styku by měla být upravena po společné dohodě rodičů a v zájmu dítěte. Styk by měl probíhat nejlépe delší dobu v celku (např. od pátku do neděle) s ohledem na věk, zdravotní stav, zájmy a specifické potřeby a možnosti dítěte. Pokud k dohodě rodičů nedojde, určí úpravu styku soud. Taková úprava je sice zárukou kontaktu dítěte s druhým rodičem, ale je však zavazující a nepružná např. v okamžiku, kdy dítě onemocní a domáhající se rodič musí čekat na další určený termín styku s dítětem.

Jak jsme již zmínili v kapitole o rozvodu i v porozvodové adaptaci je nutné dětem situaci přijatelnou formou vysvětlit. Děti samy nevědí, jak se zeptat a na co by se měly zeptat. Záleží na rodičích, kteří své děti znají a měli by vědět, jak nejlépe dětem okolnosti kolem rozvodu a po rozvodu vysvětlit.

*"Po rozvodu se předpokládá zásadní obrat v permanentně konfliktní situaci, která byla v období rozvratu - očekává se tedy uklidnění, obnovení duševní rovnováhy a zlepšení podmínek psychického zdraví celé rodiny."*

*Z.Matějček,Z., Dytrych,Z.: Krizové situace dítěte očima dítěte, str.43*

## **2.4 Právní úprava rozvodu**

Zánik manželství rozvodem společně s podmínkami úpravy vztahů mezi jednotlivými členy rodiny je právně vymezen Zákonem o rodině č. 94/1963 Sb., jehož poslední novelizace 91/98 Sb. je v platnosti od 1.8.1998, jednotlivá ustanovení týkající se rozvodu uvádíme:

### **§ 24, odst. 1 (rozvod)**

**Soud může na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, bere při v úvahu příčiny rozvratu manželství."**

Uvedený typ rozvodu můžeme pracovníčně nazvat **rozvodem "klasickým"**, během něhož je soud povinen zjistit objektivní stav manželského soužití a vzít v úvahu příčiny jeho rozvratu. Průběh rozvodového jednání je shodný s tím, jak jsme byli zvyklí před novelizací zákona o rodině (r.1998). V jeho průběhu se již neřeší otázka svěřením dětí do výchovy, protože o ní musí být rozhodnuto předem v samostatném řízení opatrovnickým soudem, jinak by soud rozvod nezačal projednávat. Záměr novely zákona směřoval k urychlení rozhodnutí o úpravě poměrů dětí, které by se neprotahovalo komplikovaným rozvodem vedeným společně s tímto řízením.

### **§ 24a, odst. 1**

**Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to,**

že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy

- a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinností, a
- b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Druhý typ rozvodu pracovně nazýváme rozvod "tichou cestou" nebo **rozvod" dohodou"**. Uvedený způsob rozvodu je vhodný pro rodiče, kteří přistoupí k rozvodu po zralé úvaze a společné dohodě, kdy minimálně půl roku nesdílí společnou domácnost. Soudu předloží dohody o majetku, bydlení a rozsudek o úpravě poměrů dětí dohodou, jak je výše citováno.

Tato elegantní cesta rozchodu rodičů a rozpadu rodiny má i své stinné stránky. Z naší praxe je zřejmé, že stoupá procento rozvádějících se rodičů, kteří chtějí projít rozvodovým řízením "tichou cestou". Před podáním návrhu na dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem a na rozvod manželství probíhá boj o majetek a děti. Stále častěji se objevují případy, kdy jeden rodič podmiňoval podpis nevýhodné dohody o majetkovém vypořádání a bydlení druhého rodiče za to, že nebude děti zatahovat do rozvodového řízení a nebude děti žádat do své péče.

Matka dvou nezl. dětí přišla na oddělení sociálně právní ochrany dětí a žádala radu. Manžel je úspěšný podnikatel a chce rychlý rozvod. Našel si jinou ženu, což nepřiznává, a soudu podal návrh na rozvod manželství dohodou. Rodiče spolu hovořili o dětech, o penězích a rodinném domě. Otec navrhoval společnou nebo střídavou výchovu dětí za polovinu společného majetku a možnost matky bydlet v patře rodinného domu. Pokud by matka na návrh otce nepřistoupila a chtěla by děti do své péče, musí souhlasit s dohodou o majetku, který připadne ve většině otci a nízkým výživným pro děti, protože uvede nízké příjmy. V případě, že by matka ani tuto dohodu nepřijala, otec bude chtít děti do své péče a soud se bude dlouho protahovat a budou do rozvodové situace vtaženy i děti. Za několik let podnikání otce se o děti starala hlavně ona, otec upřednostnil vždy své zájmy a záliby a děti si zvykly z jeho strany na finanční podporu. Rozhovorem s otcem bylo zjištěno, že uvedené návrhy mínil zcela vážně, ba dokonce sdělil, že dcera chce studovat vysokou školu a dobře ví, že by jí matka sama na škole neudržela. Chlapec dochází do sportovní třídy a hraje finančně náročný hokej. Rodiče se před soudem dohodli na svěřeni dětí do společné péče a děti takové řešení přivítaly. Matka na nátlak otce a pro klid dětí



nevýhodnou dohodu o společném majetku a bydlení přijala a ta byla notářsky ověřena. Soud pak manželství rozvedl a příčiny rozpadu manželství nebyly zjišťovány.

Jindy navrhovaná dohoda zakrývá komplikované rodinné vztahy, které chtějí rodiče před soudem či jinými institucemi zatajit a které se naplno projeví se všemi komplikacemi v době po rozvodu.

Mladá žena (27let) se přichází poradit, zda je možné otci zakázat styk s dítětem. Rodiče se před půl rokem rozvedli "tichou cestou". Dohodli se na svěřeni syna do její péče, byt a jeho zařízení si nechal otec. Matka na nevýhodné podmínky rozvodu přistoupila, protože vyhrožoval ublížením jí i synovi. Otec si našel jinou ženu a rozvod chtěl urychlit. Matka nikde neuváděla, že ji otec bil. Opakovaně byla ošetřena lékařem, ale trestní stíhání nepodala. Syn byl přítomen i několika napadení. Nyní se otec dožaduje styku se synem, který k němu odmítá jít, pláče a bojí se ho.

## § 25

**Manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu manželství, které vydá soud v řízení podle §176 občanského soudního řádu.**

Podle následujícího **§ 26 odst. 1, soud před rozhodnutím o rozvodu upraví práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu manželství případně i na dobu do rozvodu manželství. Především určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak se budou rodiče podílet na jeho výživě.** Rodiče mohou soudu předložit **dohodu o úpravě poměrů k nezletilému dítěti, která je platná po schválení soudem.**

Soud manželství nerozvede, pokud nebudou poměry dětí upraveny a by byl rozvod v rozporu se zájmy dítěte danými zvláštními důvody.

**Upravit poměry dětí podle současného právního řádu lze následovně :**

- dítě bude svěřeno do **společné výchovy obou rodičů**
- dítě bude svěřeno do **střídavé výchovy obou rodičů,**
- dítě bude svěřeno do **výchovy jednomu z rodičů.**

**Společná výchova** dítěte je vhodná tam, kde je dítě silně fixováno na oba rodiče, jejich názory na výchovu se příliš neliší, a kteří zůstanou bydlet v jednom bytě nebo místě. Zde je velice důležité, aby rodiče dokázali společně komunikovat, dohodnout se na výchově dítěte a na jeho výživě /v tomto případě soud výživné neurčuje/. V praxi je společná výchova soudem schválena, pokud jsou rodiče schopni se na všem dohodnout. Tento model výchovy není příliš častým řešením v rozvodových situacích, protože mezi rodiči ve většině případů panují vzájemné neshody a odlišné názory na výchovu nebo budoucí uspořádání rodiny.

Ve **střídavé výchově** opět záleží na dobré komunikaci rodičů se společně dohodnout a to především ve výchovných postupech. Dítě je střídavě ve výchově jedno a druhého rodiče v daném intervalu, vhodném pro dítě. Důležité je, aby neměnilo školu, koníčky, okruh kamarádů a rodiče bydleli v přijatelné vzdálenosti. Soud střídavou výchovu schválí, je-li přesvědčen, že rodiče jsou dostatečně seznámeni s tímto typem výchovy a dokáží upřednostnit zájmy dětí a podřídit se specifickým podmínkám. Z praxe známe případy rodičů, kteří žádají o střídavou výchovu svých dětí i v případě rozvodu doprovázeném hlubokým partnerským rozkolem. Někdy tak jednají zcela záměrně s úmyslem vyhrotil rozvodovou situaci, jindy z neznalosti podmínek střídavé výchovy.

**Svěření dítěte do péče jednomu z rodičů** je nejčastější úpravou výchovy dítěte, pro dobu do rozvodu manželství i pro dobu po rozvodu manželství.

Při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte a řídí se podle **§ 26 odstavec 4 a 5**, který bude podrobněji rozveden v kapitole 3.2.

### 3 Děti

Děti dávají rodičům určitou společenskou hodnotu a jsou k rodičům vázány citovým vztahem, stejně jako rodiče k dětem. Děti jsou nespoutané, pohyblivé živly, vnášejí do rodinného života radost, zábavu, lásku, hrdost, rozruch, ale i starost, strach, smutek, zklamání...jsou součástí dění v celé rodině. Děti žijící společně s rodiči se vzájemně dobře znají, protože jim to běžný život a chod v domácnosti umožňuje. Podle vzorů svých rodičů-vychovatelů si utvářejí postoje ke svému okolí, učí se řešit konfliktní situace a sváry, které je běžně v životě mohou potkat. Jsou součástí rodinných plánů, na kterých se podílejí, tudíž pak nejsou překvapeny a zaskočeny nepředvídanou událostí.

Záleží na rodičích, kde vidí a cítí hranici toho, do čeho děti zasvětili úplně, kdy je to žádoucí a situace se jich bezprostředně dotýká (například narození sourozence), či si ponechají ve svém "soukromí" to, co by děti v tom kterém věku nedovedly pochopit a zpracovat (například podrobnosti manželského nesouladu).

#### 3.1 Charakteristiky věkových kategorií dětí

Vágnerová (2000) vymezuje období dětství takto:

- **prenatální období** - od početí devět měsíců do narození dítěte,
- **kojenecký věk** - je první rok života dítěte,
- **batolecí věk** - zahrnuje dobu od 1 do 3 let života dítěte,
- **předškolní věk** - trvá přibližně od 3 do 6 let,
- **školní věk** • od 6-7 let do 8-9 let je vymezen **raný školní věk**,
  - od 8-9 let do 11-12 let je vymezen **střední školní věk**,
  - a do 15 let je vymezen **starší školní věk** :
    - **pubescence** : je obdobím dospívání, kolem 11 let věku do 15 let,
    - **adolescence** - druhá fáze dospívání trvá od 15 do 20 let.

Vzhledem k tématu naší práce se v jednotlivých vývojových obdobích zaměřujeme především na oblast komunikace a učení.

**Již v prenatálním období** probíhá komunikace matky a plodu. Dítě reaguje na podněty matky určitým specifickým způsobem, vnímá její stav myslí a již v těhotenství se tak vytvářejí vzájemné vtahy mezi ní a dítětem pro dobu po narození.

**Kojenecký věk** otevírá dítěti svět poznání především v rodinném prostředí. Matka reaguje na základní potřeby dítěte, prohlubuje se mateřské pouto. Dítěti se pozvolna zdokonaluje zrak i sluch, který je klíčovým pro komunikaci s okolím, a přicházejí první úsměvy. Kontakt s matkou a celou rodinou v podnětném a citově vřelém rodinném prostředí pomáhá dítěti k upevnění jistoty a zázemí, které je základnou pro pozvolné odpoutávání a osamostatňování. Dítě kojeneckého věku si vytváří základ pro učení nápodobou. Rozvoj řeči je závislý na kvalitě její stimulace.

Výrazný rozvoj dětské osobnosti nastává v **období batolecího věku**. Charakteristické je osamostatňování se a s tím i spojené poznávání širšího světa. Dítě díky svým stále zlepšujícím se motorickým dovednostem zažívá uvolnění v prostoru. Začíná chápat sebe sama ve vztahu k okolí. Rozvoji řeči napomáhá komunikace s rodinou i okolím, kdy se zlepšuje její úroveň a dítě začíná lépe vnímat obsah sdělení. Jedině tak se může dobře orientovat v základních pravidlech společnosti a přijímat nové sociální normy. Učení nápodobou je doplněno identifikací se vzorem obvykle rodičem.

**Předškolní věk** trvá přibližně do 6 let věku dítěte, jeho konec je určen sociálně nástupem do školy. Postupné uvolňování vazeb na rodinu spolu s aktivitami dítěte mimo rodinu mu umožňuje širší kontakt s vrstevnickou skupinou. Socializace předškoláka probíhá především v rodině, kde si osvojuje základní normy chování a postupně se s nimi ztotožňuje. Rodiče jsou vzorem, se kterým se dítě identifikuje. Nástup do školy je pro dítě velkým sociálním mezníkem, kdy se dítě snaží přijmout nové role a respektovat běžné normy. Snaha prosadit se ve vrstevnické skupině je dalším stupínkem k osamostatňování se.

**Školní věk** je důležitým obdobím v socializaci dítěte, kde získává nové zkušenosti mimo primární skupinu. V **raném školním věku** dítě začíná uvažovat logicky, uvědomuje si lépe čas, jeho myšlení je konkrétní a vychází ze zkušeností. Dítě se učí respektovat roli žáka a autoritu učitele. Rodina je pro dítě stále důležitá, rodiče jsou vzorem a modelem chování pro dítě. Role matky je bez větších změn stejná, pomáhá dítěti s úkoly a přípravou do školy. Pro dívky je maminka modelem jejich budoucí role a pro chlapce je symbolem jistoty a bezpečí. Otcovská role se v tomto věku dítěte proměňuje, otec se stává pro dítě významnou oporou a jistotou. Podporuje v něm samostatnost v nových činnostech, nezávislost a jiný model řešení problémů. Otec má jinou autoritu než matka a je výrazným modelem mužské role, která je nezbytná hlavně pro chlapce, ti se učí nápodobou a identifikací s otcem v kontaktu s ním. Otec je v tomto věkovém období pro chlapce nepostradatelným vzorem. Pokud matka kladně přijímá otce a dobře o něm před dítětem hovoří, podporuje u dítěte hodnotu mužské role. V opačném případě ji může snížit. Společná autorita rodičů je pak pro dítě silnější než autorita jednoho z rodičů. Dívky i chlapci se učí ze vztahu svých vlastních rodičů model vzájemného vztahu muže a ženy. Vzor interakce mezi otcem a matkou je jim nejbližší a můžou takový model v budoucnosti považovat za normu pro chování ve vztazích jim podobných. Sourozenec je pro dítě další stabilní součástí v rodině.

**Střední školní věk** je obdobím citově vyrovnanějším, je přípravou pro budoucí proměnu v období dospívání. Vrstevnická skupina se stává pro dítě více důležitější a dítě chce být touto skupinou kladně přijímáno a hodnoceno. Vlivem rodičovských vzorů a vrstevnické skupiny se upevňuje mužská a ženská role. Projevy rodičovské role k mladším dětem a napodobování rodičovského chování dospělého je určitou přípravou a zkušeností pro vlastní budoucí partnerskou a rodičovskou roli.

**Starší školní věk** zahrnuje období pubescence a adolescence. Přejedem mezi dětstvím a dospělostí je první fáze dospívání - **pubescence**. Tělesné dospívání spolu s pohlavním dospíváním doprovázejí změny v osobnosti dítěte. Myšlení dospívajícího se stává abstraktním a vrstevnická skupina je nepostradatelná, potřeba přátelství se zvyšuje a přicházejí i první lásky. Pubescent ukončuje základní školní docházku

a rozhoduje se o svém budoucím povolání. Jeho komunikace má svůj specifický styl, kdy ve vztahu k dospělým dochází ke zvýšenému napětí, neustálému argumentování, spolu se zvýšenou přecitlivělostí a vztahovačností. Osamostatňování se zrychluje rozvojem jeho identity a snahou odlišit se. **Adolescence** je druhou fází, která je dána pohlavním dozráním. Mění se osobnost dospívajícího, jeho sociální role a postoje k budoucnosti. Komunikace se vrací ke standardu. Vztah k rodičům je klidnější, vrstevníci jsou ještě důležitější, než byli dříve a partnerské vztahy jsou zralejší. Adolescent je stále více přijímán jako dospělý jedinec, od kterého se očekává patřičné chování. Hranice plnoletosti je chápána i jako hranice dospělosti a podle našeho právního řádu je člověk dospělý v 18 letech. V tomto věku je člověk plně zodpovědný za své jednání.

Rozpad rodiny je pro děti vždy značnou zátěží, kdy rozvodem rodičů ztrácejí jistotu zázemí a cítí existenční ohrožení. V období, kdy děti potřebují cítit jistotu rodičů a rodinného zázemí, se jim rozpadá svět, kterému věřily. Pokud rodiče v průběhu rozvodového řízení dobře komunikují s dítětem a jsou jim oporou, mohou zachovat svou autoritu a hodnotu i pro dobu po rozpadu rodiny. Rodiče v rozepřích často neposkytují dítěti kladný obraz hodnoty druhého rodiče, se kterým by se dítě mělo identifikovat. Dítě si pak v nepřehledné rodinné situaci hledá přijatelné vysvětlení, příčinu či viníka. Zátěž, kterou rozvod a rozpad rodiny představuje, může mít různě silné dopady na školní výkonnost, na projevy v chování dítěte a v budoucnosti i na partnerskou a rodičovskou roli.

### **3.2 Dítě v procesu rozvodového řízení**

Rozvod je pro dítě jedna z nejtěžších životních zkoušek. Dítě rozpad rodinného zázemí negativně prožívá, je ohrožen zdravý vývoj jeho osobnosti. Z četných výzkumů je prokázáno, že **neexistuje věk dítěte, ve kterém by dítě rozvratem rodiny netrpělo**. Reakce v jednotlivých obdobích vývoje osobnosti dítěte je různá podle věku a pohlaví. Dítě je snadno vlivem rozporů v rodině vystaveno psychické zátěži, která se nemusí projevit ihned, ale postupně v období puberty a v pozdějším

věku. **Psychická reakce dětí na rozvodovou situaci bývá často skrytá**, ale neméně vážná než u dospělých. Děti zažívají pocity zavržení, zmatku, deprese, vytvářejí si vlastní vysvětlení toho, proč se rodiče rozvedli. Tyto reakce pak mají dopad v následné porozvodové adaptaci, především ve styku dětí s rodičem. Prostřednictvím psychologických poraden se poté vzájemné vztahy obtížně napravují.

**Dítě potřebuje podporu rodičů a vhodnou formou vysvětlit co se stalo a vysvětlení možných řešení** porozvodového uspořádání. V rozhovoru rodičů s dítětem je nejdůležitější **skutečnosti netajit a dítěti nic nenutit**. Podané informace mají být pro dítě jasné a přiměřené jeho věku a stupni vývoje, tak aby dítě vše dobře pochopilo. Rodiče by měli společně a jako první sdělit dítěti rozvodovou situaci, podat patřičné vysvětlení se sdělením možných řešení. Rodiče, kteří dítěti nesdělí nic o rozvodu a budoucím uspořádání rodiny, často své jednání odůvodňují tím, že nechtěli dítě zatahovat do věcí dospělých. Neuvědomují si skutečnost, že dítě mohou ještě více zranit. Dítě tak nemá šanci se postupně s rozpadem rodiny vyrovnat a smířit.

Dítě má právo na informaci je-li je o něm rozhodováno, a při jednáních **je mu zaručena právní ochrana**, kterou stát zajišťuje prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí. **Dítě má právo svobodně se vyjádřit** ve všech záležitostech, které se ho týkají, a má právo být vyslyšeno podle Úmluvy o právech dítěte čl. 12. a Zákona o sociálně právní ochraně dětí § 8 odst. 2, který dále uvádíme v kapitole 3.3. a 3.4.

Matějček uvádí výsledky studie, kde bylo zjišťováno chování rodičů vůči dětem z hlediska informovanosti dětí, zda vůbec došlo k rozvodu:

*" Naše studie (Dytrych a kol. 1987) ukázala, že fakt rozvodu bývá pro děti velmi často překvapením. Tak například téměř 37% matek zatajilo rozvod dětem prakticky od porodu do 9 let z důvodu, že jsou ještě příliš malé a nechápou, o co jde. Do svých 15 let od narození se nedozvědělo o rozvodu téměř 7% dětí. "*

*Matějček,Z., Dytrych,Z.: Nevlastní rodiče a nevlastní děti, str.38*

Zákon o rodině říká, že před rozhodnutím o rozvodu manželství musí být upraveny práva a povinnosti rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu manželství, jak bylo podrobně vysvětleno v kapitole 2.4., kdy se soud řídí:

#### § 26, odst. 4

**Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní proměny rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.**

odst. 5

**Soud vždy vezme v úvahu, kdo doposud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.**

### 3.3 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte je dokumentem přijatým Valným shromážděním OSN (r.1989), který obsahuje úplný soubor mezinárodních právních norem ve prospěch dětí k jejich ochraně, odráží a ustanovuje základní potřeby dítěte. Česká republika je touto úmluvou vázána od 1.ledna 1993. Úmluva o právech dítěte ( 104/1991 Sb.) jako celek je součástí našeho právního řádu a její ustanovení mají přednost před zákonem, což vyplývá z čl. 10 Ústavy ČR 1/1993 Sb.



## čl. 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jež se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

## čl. 3, odst. 1

Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

## odst. 2

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou péči a ochranu, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně zodpovědných a činí proto všechna potřebná zákonodárná a právní opatření.

## čl. 12, odst. 1

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno vyjádřit své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech oblastech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat zvláštní pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

## odst. 2

Za tímto účelem se dítěti zejména umožňuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

## čl. 18, odst. 1

Státy, které jsou smluvními stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají rovněž odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.

### **3.4 Sociálně právní ochrana dětí**

Zákon 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů vymezuje působnost orgánů sociálně právní ochrany dětí v oblasti prevence, při ochraně dětí v situacích předvídaných tímto zákonem a zákonem o rodině. Stanovuje povinnost spolupráce orgánu sociálně-právní ochrany dětí se soudy, ale i povinnost ostatních institucí a osob odpovědných za výchovu dětí, s tímto orgánem spolupracovat. Tento právní předpis upravuje velmi citlivou oblast lidského žití a je postaven na zásadách respektujících ústavní principy zakotvené v Ústavě České republiky, Listiny základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte.

#### **§ 1, odst. 1 ( úvodní ustanovení)**

**Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména**

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu**
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte včetně jeho jmění**
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.**

#### **§ 4, odst. 1**

**Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou**

- b) obce v přenesené působnosti (dále jen "obec")**
- c) kraje v přenesené působnosti**
- d) Ministerstvo práce a sociálních věcí**
- e) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.**

#### **§ 8, odst. 2 ( základní zásady )**

**Dítě , které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho týkají, a to bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti.**

§ 5, odst. 5 (společná ustanovení)

**Povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany při sdělování údajů:**

**Orgán sociálně-právní ochrany je povinen**

**a) na žádost poskytnout**

- 1. soudu a správnímu úřadu údaje potřebné pro občanské soudní řízení a správní řízení, a to v rozsahu odpovídajícím potřebám řízení před těmito orgány.**

§ 52

Zaměstnanci sociálně právní ochrany jsou oprávněni v souvislosti s plněním úkolů podle tohoto zákona navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije, v obydlí a zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole a ve školském zařízení, ve zdravotnickém zařízení, v zaměstnání nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má dítě chování.

## **4 Sociální práce v procesu rozvodového řízení**

Sociální pracovníci, psychologové, právníci i jiní odborníci často rozhodují, jak nejlépe zabezpečit zájem dítěte v případech svěřeni dětí do péče rodičů pro dobu do i po rozvodu manželství nebo rozhodují o dítěti v dalších situacích, kde je třeba chránit jeho zájmy.

Rozvodová situace a s ní spojené jednání o úpravě poměrů dětí je nejčastějším řízením u opatrovnického soudu. Ze zákona je dítěti pro tato řízení určen kolizní opatrovník, zpravidla je jím orgán sociálně-právní ochrany dětí. Sociální pracovník tohoto oddělení v průběhu soudního řízení dítě zastupuje a chrání jeho zájmy. Rodiče, stejně jako děti, jsou účastníky řízení a každý z nich hájí svá práva a zájmy. V takovém případě se jako zákonní zástupci dítěte dostávají do kolize se zájmy svých dětí.

Z výkonu kolizního opatrovnictví vyplývá řada povinností stanovených Zákonem o sociálně právní ochraně dětí. V rámci výkonu této funkce sociální pracovník zastupuje nezletilé děti a je povinen soudu poskytnout údaje odpovídající potřebám řízení. V souvislosti s plněním úkolů své práce je pracovník oprávněn navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije, v obydlí a zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole a jiných školských zařízeních, ve zdravotnických zařízeních, jak rodiče o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké je jeho chování.

Sociální pracovník je prakticky denně v kontaktu s rodinami, kde probíhá rozvodové řízení. Z četných návštěv v rodinách, rozhovorů s rodiči a dětmi o situaci v rodině a vzájemných vztazích je zřejmé, že dobrá komunikace rodičů s dětmi je v rozbouřené rodinné atmosféře pro obě strany těžká. Někteří rodiče spolu nekomunikují vůbec nebo jen velice málo. Jak tedy mají hovořit se svými dětmi o stejné věci? Druhým extrémem jsou rodiče, kteří dítěti sdělí naprosto vše bez ohledu, zda je to pro dítě vhodné. Vtahují tak dítě do rozvodových "bojů".

Rodiče se ptají, zda musí již v průběhu rozvodu dítěti říci o rozpadu rodiny a hovořit s nimi o jejím budoucím uspořádání, vždyť rozvod je záležitost dospělých. Sociální pracovník rodičům vysvětlí důležitost takových informací pro dítě a zároveň

poskytne vodítko, jak dítěti situaci v rodině vysvětlit s ohledem na jeho věk a vyspělost. Dítě potřebuje nejen pouhou informaci o tom, že se rodiče rozvedou, ale především potřebuje vědět, kde a s kým bude žít, kdy a jak se bude vídat s druhým rodičem.

Je málo rodičů, kteří svému dítěti skutečnosti o rozpadu rodiny sdělí společně, a proto jsou jednotliví rodiče již v počátku varováni před vzájemným očerňováním a popouzením dítěte.

Pracovníci sociálně-právní ochrany dětí provádějí pohovory s dětmi především tam, kde se rodiče nedokáží dohodnout na svěřeni dětí do péče jednomu z nich, kde jsou vzájemné vztahy v rodině značně narušené a nepřehledné a kde soud pro rozhodnutí ve prospěch dítěte potřebuje znát jeho názor a přání. V některých případech ani rozhovorem s dítětem se dostatečně neobjasní rodinné vztahy a je nutné vypracování znaleckého posudku v odpovídajícím oboru.

Sociální pracovník soudu sděluje svá doporučení, jak by mělo být v zájmu dítěte rozhodnuto, na základě toho, co zjistil o vztazích a prostředí v rodině, z pohovoru s dítětem a s ohledem na doporučení psychologů, lékařů a odborných znalců.

Práce s rodiči a dětmi v průběhu rozvodového řízení je založena především na komunikaci, která v průběhu rozvodového řízení může pomoci dětem i rodičům v jejich těžké situaci. Ukázat rodičům jak by měli vzájemně komunikovat, a přesvědčit je, aby dokázali společně hovořit o svém dítěti a současně s ním, je dalším stupínkem této mravenčí práce.

Jak rodiče a děti v průběhu rozpadu rodiny hovoří? Zajímají rodiče názory dětí na budoucí uspořádání rodiny a přihlížejí k nim při svém konečném rozhodnutí? Ovlivňuje rodiče věk dítěte v míře informací, které mu o rozvodu poskytne? Tyto otázky se pokusíme přiblížit v praktické části naší práce.

## *Praktická část*

## **5 Cíle a hypotézy**

Úkolem závěrečné práce je přispět k poznání postavení dětí v procesu rozvodového řízení v současné době.

Hlavním cílem praktické části je poukázat na úroveň komunikace rodičů a dětí v průběhu rozvodu se zaměřením na míru informovanosti dětí o rozpadu rodiny a jejím budoucím uspořádání.

Dalším záměrem praktické části je zjištění postojů rodičů, zda věnují dostatečnou pozornost názorům a přáním dětí pro konečné rozhodnutí o budoucím uspořádání rodiny v závislosti na věku dítěte.

### **Hypotézy:**

- 1. Předpokládáme, že se děti o rozpadu rodiny dovědí nejprve od svých rodičů.**
- 2. Předpokládáme, že rodiče zjišťují názor a přání dětí při řešení konfliktní situace o budoucím uspořádání rodiny.**
- 3. Míra informovanosti dětí o řešení budoucího uspořádání rodiny se obecně zvyšuje s věkem dítěte.**
- 4. Akceptace názoru a přání dětí se obecně zvyšuje s věkem dítěte.**
- 5. Předpokládáme, že rodiče přijímají konečné rozhodnutí o budoucím uspořádání rodiny bez ohledu na názor a přání dětí.**

## **6 Použité metody**

Vzhledem k charakteru zkoumaného vzorku jsme stanovené hypotézy ověřovali těmito prostředky:

### **6.1. Dotazník**

### **6.2. Rozhovor**

### **6.3. Studium spisové dokumentace**

### **6.4. Pozorování**

Dotazník je metodou založenou na písemném vypracování odpovědí respondenta na soubor otázek souvisejících se základním výzkumným cílem, kdy není respondent ovlivňován osobou tazatele.

Pro zjištění názorů rodičů jsme použili námi vypracovaný nestandardizovaný dotazník, kde jednotliví respondenti odpovídali na otázky s nabídkou možných variant odpovědí. Uvedený dotazník byl hlavní výzkumnou metodou pro potvrzení či vyvrácení hypotéz a je uveden v příloze č. 1.

Metoda rozhovoru je založena na vzájemné komunikaci tazatele a respondenta. V naší práci byl rozhovor použit pro zjištění názorů dětí v kategorii předškolního, mladšího školního věku, staršího školního věku a dospívajících. V těchto věkových kategoriích jsou děti schopny odpovídat na vhodně položené otázky. Ve vstupní části rozhovoru bylo dítě motivováno pro vzájemnou komunikaci a byla navozena žádoucí atmosféra rozhovoru. Během nestandardizovaného rozhovoru, který má volný průběh, byla možnost přizpůsobit pořadí otázek a jejich formulaci s ohledem na věk dítěte. V oblasti žádoucích informací byly položeny otázky přímého i nepřímého charakteru vždy tak, aby bylo možné zjistit požadované skutečnosti.

Rozhovor s dítětem byl proveden zkušenou sociální pracovnící bez přítomnosti další osoby a za předpokladu, že dítě bylo ochotné spolupracovat a bez větších obtíží komunikovalo. Celý záznam rozhovoru byl zapsán do záznamového listu spisové dokumentace dítěte (příloha č. 4) na oddělení sociálně-právní ochrany dětí.



Pro ochranu osobních údajů dětí a pro záměry této práce byl následně tazatelem vyplněn záznam z rozhovoru s dítětem, který je přílohou číslo 2.

Uvedené metody práce jsme použili společně se studiem spisové dokumentace a pozorováním v období od září 2002 do února 2003.

## 7 Charakteristika zkoumaného vzorku

Zkoumaný vzorek tvořili rodiče a děti, kteří v době výzkumu prožívali rozpad rodiny, a současně probíhalo jednání o úpravě poměrů dětí pro dobu po rozvodu manželství u Okresního soudu v Jablonci nad Nisou.

Vzorek byl sestaven z celkového počtu 64 respondentů, z toho 19 otců, 25 matek a 20 dětí. Respondenti představovali zástupce jednotlivých rodin bez příbuzenského vztahu. Záměrem takového výběru vzorku bylo získat co možná největší různorodost výpovědí a názorů k dané problematice, bez důrazu na konfrontaci mezi členy jednotlivých rodin.

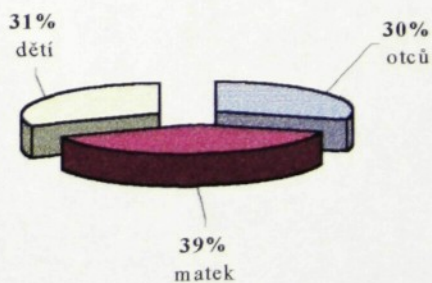
Respondenti byli osloveni mnou nebo pověřenou pracovnící oddělení sociálně právní ochrany dětí a požádáni o dobrovolnou spolupráci na výzkumu.

Charakteristika zkoumaného vzorku byla zjišťována takto: u otců a matek pomocí otázek 1 až 5 v dotazníku pro rodiče (příloha č.1), u dětí byly údaje čerpány ze spisové dokumentace dětí, které byly uvedeny v bodech 4 až 6 a jsou součástí záznamu rozhovoru s dítětem (příloha č. 2).

Výzkumný vzorek byl sestaven ze tří kategorií v celkovém počtu **64** zástupců jednotlivých rodin v tomto složení: **19** (31%) otců, **25** (39%) matek a **20** (31%) dětí (tabulka č.1, graf č.1).

kategorie	počet
otců	19
matek	25
děti	20
celkem	64

tabulka č. 1



graf.č.1

Průměrný věk zkoumaného vzorku v kategorii otců byl **37 let**, v kategorii matek **34 let** a v kategorii dětí **10,5 let** ( tabulka č. 2).

kategorie	průměrný věk
otců	37 let
matek	34 let
dětí	10,5 let

tabulka č. 2

Kategorie **20** dětí byla složena z **9** ( 45 %) dívek a **11** (55 %) chlapců (tabulka č. 3, graf č. 2).

děti	počet
dívky	9
chlapci	11

tabulka č.3

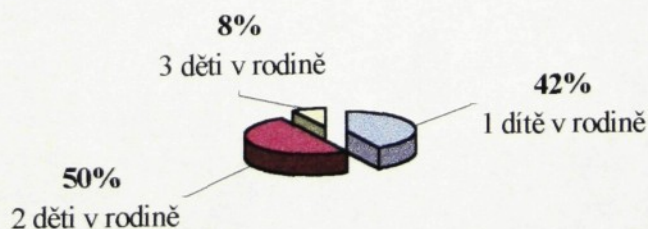


graf č. 2

Vzorek **64** respondentů pocházel z rodin s různým počtem nezletilých dětí. Ve **27** (42%) případech se jednalo o rodiny s jedním dítětem, ve **32** (50%) případech byly v rodině dvě děti a v **5** (8%) případech tři děti ( viz tab.č. 4, graf č. 3).

počet dětí v rodině	kategorie otců	kategorie matek	kategorie dětí	celkem
1 dítě v rodině	8	10	9	27
2 děti v rodině	8	14	10	32
3 děti v rodině	3	1	1	5

tabulka č.4



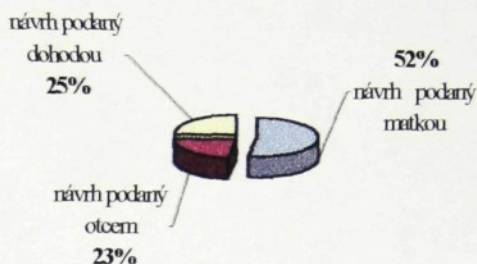
graf č. 3

Pro lepší dokreslení charakteristik v kategorii otců a matek jsme položili doplňující otázky 4 a 5 v dotazníku pro rodiče (příloha č.1).

Celkový počet **44** rodičů v kategorii **19** otců a kategorii **25** matek odpověděli na otázku č.4, že návrh soudu na úpravu poměrů dětí na dobu po rozvodu manželství podala ve **23** (52%) případech matka, v **10** (23%) případech otec a v **11**(25%) případech podali rodiče návrh na dohodu (tabulka č.5, graf.č.4).

návrh podaný	kat. otců	kat. matek	celkem
otcem	6	4	10
matkou	11	12	23
spol.dohodou	2	9	11

tabulka č. 5



graf č. 4

Úroveň komunikace mezi rodiči byla z celkového počtu **44** rodičů v kategorii **19** otců a **25** matek zjištěna otázkou č.5. Rodiče spolu nekomunikují, dle jejich názoru to není možné ve **12** (27%) případech, v **15** (34%) případech spolu hovoří s obtížemi a velmi málo, v **6** (14%) případech dokáží komunikovat jen o dětech a v **11** (25%) případech společně komunikují bez problémů (tabulka č. 6, graf.č.5).

úroveň komunikace	kategorie otců	kategorie matek	celkem
nehovoří spolu prakticky vůbec	5	7	12
hovoří spolu s obtížemi a velmi málo	7	8	15
hovoří spolu jen o dětech	3	3	6
komunikují spolu bez problémů	4	7	11

tabulka č. 6



graf č. 5

## 8 Výzkumná část

### 8.1 První část zaměřená na informaci o rozpadu rodiny

První část našeho výzkumu jsme zaměřili na zjištění, kdo první dítěti sdělí skutečnost, že se rodiče rozvedou. V hypotéze č. 1 jsme vyslovili domněnku, že jsou to právě rodiče, kteří jako první dítěti tuto základní informaci podají. Pro ověření hypotézy byla cíleně položena otázka v dotazníku pro rodiče a z rozhovoru s dětmi zaznamenány jejich odpovědi.

Vyhodnocení otázky č. 6 v dotazníku pro rodiče (příloha č.1):

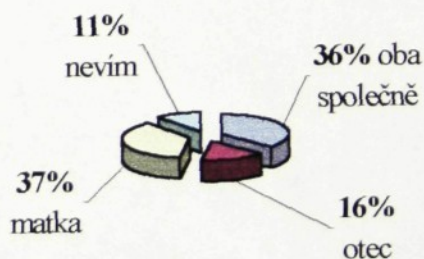
**Kdo první sdělil Vašemu dítěti skutečnost, že se chcete rozvést?**

**V 95% byla dětem první informace o rozvodu sdělena rodiči.**

Kategorie 19 otců v 89% vypověděla, že první informaci o rozpadu rodiny se děti dovídají od rodičů, kdy otcové dítě informovali v pouhých 3 (16%) případech, matka v 7 (37%) případech, rodiče společně ve 7 (36%) a v dalších 2 (11%) případech otcové nevěděli, kdo dítěti informaci sdělil (tabulka č. 7, graf č.6).

odpovědi	počet
matka	7
otec	3
oba společně	7
příbuzní	-
kamarád	-
nevím já ne	2
někdo jiný, kdo	-

tabulka č. 7

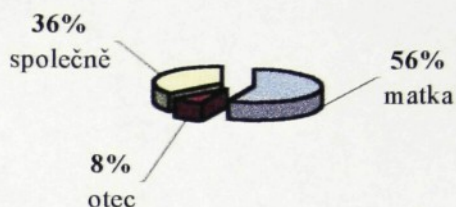


graf č. 6

Kategorie **25** matek ve **100%** případů uvedla, že rodiče byli prvními, kdo dítěti o rozpadu rodiny podal informaci. Matka tak učinila ve **14 (56%)** případech, otec ve **2 (8%)** případech a v **9 (36%)** případech tak učinili rodiče společně (tabulka č.8, graf č. 7).

odpovědi	počet
matka	14
otec	2
oba společně	9
příbuzní	-
kamarád	-
nevím, já ne	-
někdo jiný, kdo	-

tabulka č. 8



graf č. 7

Rodiče v počtu **44** otců a matek v **95%** s dítětem o rozvodu promluvili první, ve **21 (48%)** případech tak učinila matka, v **16 (36%)** oba rodiče dohromady, v **5 (11%)** případech otec a ve **2 (5%)** případech rodič nevěděl, kdo tak učinil první (tabulka č. 9, graf č.8).

odpovědi	kategorie otců	kategorie matek	celkem
matka	7	14	21
otec	3	2	5
oba společně	7	9	16
příbuzní	-	-	-
kamarád	-	-	-
nevím, já ne	2	-	2
někdo jiný, kdo	-	-	-

tabulka č. 9



graf č. 8

Záznam z výpovědi dětí v 1.bodě (příloha č. 2):

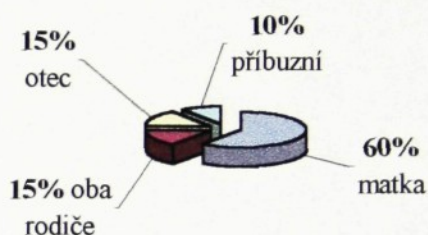
### Od koho se dítě poprvé dovědělo o rozvodu rodičů?

**90% dětí se o rozvodu rodičů dovědělo od svých rodičů.**

Kategorie 20 dětí v 90% potvrdila, že dětem informace o rozvodu rodičů sdělili sami rodiče. Ve 12 (60%) případech dítěti sdělila první informaci matka, ve 3 (15%) případech otec, ve 3 (15%) oba rodiče a ve zbylých 2 (10%) případech dítěti tuto skutečnost sdělil sourozenec (tabulka č.10, graf č. 9).

odpověď	počet
matka	12
otec	3
oba rodiče	3
příbuzní	2
kamarád	-
sociální pracovníce	-

tabulka č. 10



graf č. 9

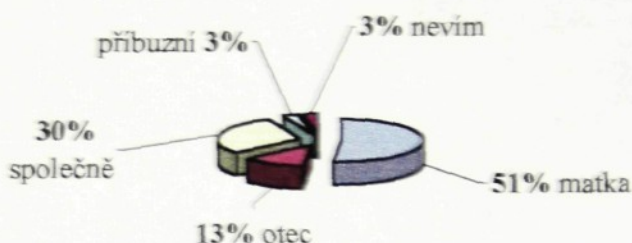
Pro potvrzení či vyvrácení hypotézy v první části našeho výzkumu byly vyhodnoceny kategorie otců matek a dětí dohromady.

Celkový počet 64 respondentů ve všech třech kategoriích shodně uvedl, že se děti v 94% dovídají skutečnost o rozvodu poprvé od rodičů a v 6% sdělil tuto informaci sourozenec, nebo rodič nevěděl, kdo ji dítěti podal.

Kategorie otců, matek a dětí ukázala, že ve 33 (51%) případech má dítě první informaci od matky, v 19 (30%) od obou rodičů, ve 8 (13%) případech od otce, ve 2 (3%) od sourozence a ve 2 (3%) případech rodič neví, kdo dítěti skutečnost sdělil (tabulka č. 11, graf č. 10).

odpovědi	kategorie otců	kategorie matek	kategorie dětí	celkem
matka	7	14	12	33
otec	3	2	3	8
oba společně	7	9	3	19
příbuzní	-	-	2	2
kamarád	-	-	-	-
nevím, já ne	2	-	-	2
někdo jiný, kdo	-	-	-	-

tabulka č. 11



graf č. 10

## 8.2 Druhá část zaměřená na komunikaci rodičů

V druhé části výzkumu jsme si kladli za cíl zjistit, zda se rodiče dětí ptají na jejich názory a přání o budoucím uspořádání rodiny. Zda rodiče s dětmi hovoří nejen o skutečnosti, že se rozvedou.

Budoucím uspořádáním rodiny rozumíme všechny změny v rodině. Kdo z rodičů bude o dítě pečovat, jak často bude dítě navštěvovat druhého z rodičů, zda může nastat změna bydliště nebo školy... Budoucí uspořádání rodiny může pro dítě znamenat větší či menší změnu, a proto by s ní mělo být seznámeno. Dítě by mělo mít možnost svá přání a názory ke změnám v rodině vyjádřit.



Hypotézou č. 2 jsme vyslovili domněnku, že rodiče zjišťují názor a přání dětí o budoucím uspořádání rodiny při řešení konfliktní situace v rodině, kterou jsme ověřovali prostřednictvím dotazníku pro rodiče a v záznamu o rozhovoru s dítětem.

Vyhodnocení otázky č. 7 v dotazníku pro rodiče (příloha č. 1):

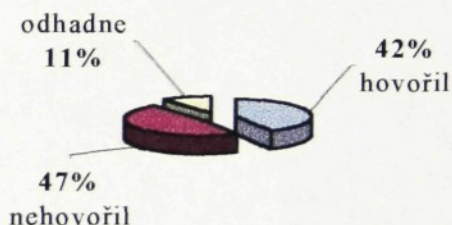
**Hovořil/a jste se svými dětmi o jejich představě budoucího uspořádání rodiny ?**

**55% rodičů uvádí, že s dětmi na toto téma hovořili.**

V kategorii 19 otců jich 8 (42%) hovořilo se svými dětmi o jejich představě budoucího uspořádání rodiny, 9 (47%) otců na dané téma s dětmi nehovořilo a ve 2 (11%) případech si otcové myslí, že názor dítěte dokáží odhadnout (tabulka č. 12, graf č.11).

odpovědi	počet
hovořil	8
nehovořil	9
dokážu odhadnout	2
nepovažuji to za nutné	-

tabulka č. 12

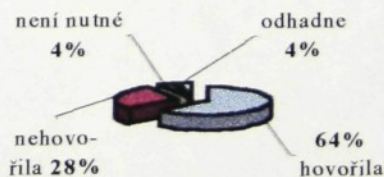


graf č. 11

V kategorii 25 matek jich 16 (64%) s dětmi promluvilo, v 7 (28%) případech rozhovor matka neprovedla, v 1 (4%) matka názor dítěte odhadla a v 1 (4%) případě nepovažovala za nutné s dítětem o budoucím uspořádání rodiny hovořit (tabulka č. 13 graf č.12).

odpovědi	počet
hovořila	16
nehovořila	7
dokážu odhadnout	1
nepovažuji za nutné	1

tabulka č. 13

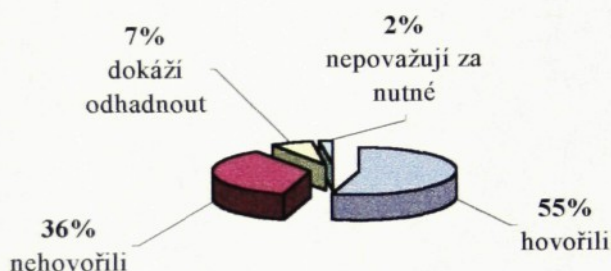


graf č. 12

Rodiče v počtu **44** otců a matek ve **24** (55%) případech s dítětem o budoucím uspořádání rodiny promluvili, v **16** (36%) tak neučinili, ve **3** (7%) názor dítěte odhadli a v **1** (2%) případě nepovažují za nutné se dítěte na jeho názory a přání ptát (tabulka č. 14, graf č. 13).

odpovědi	kategorie otců	kategorie matek	celkem
hovořili	8	16	24
nehovořili	9	7	16
dokážou odhadnout	2	1	3
nepovažují za nutné	-	1	1

tabulka č. 14



graf č. 13

Vyhodnocení zápisu rozhovoru s dítětem v bodě č. 2 (příloha č.2):

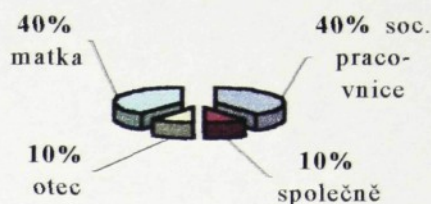
**Kdo s dítětem hovořil o jeho představě budoucího uspořádání v rodiny ?**

**Děti v 60% potvrdily, že na dané téma s nimi rodiče hovořili.**

Kategorie **20** dětí uvedla, že v **60%** s nimi rodiče hovořili o budoucím uspořádání rodiny, kdy v **8** (40%) případech s dítětem hovořila matka, otec ve **2** (10%) případech, ve **2** (10%) případech s dítětem hovořili oba rodiče a v **8** (40%) tak učinila sociální pracovnice v okamžiku rozhovoru s dítětem (tabulka č. 15, graf č. 14).

odpovědi	počet
matka	8
otec	2
rodiče společně	2
sociální pracovníce	8

tabulka č. 15



graf č. 14

Ke zjištění předpokladu v hypotéze č.2 jsme v druhé části našeho výzkumu rozdělili respondenty na kategorii rodičů a kategorii dětí. Rodiče na položenou otázku v dotazníku odpověděli, že v **55%** s dítětem o budoucím uspořádání rodiny promluvili. Děti ve své kategorii v **60%** potvrdily, že rodiče zjišťovali jejich názory a přání o budoucím uspořádání rodiny. Naše domněnka byla s menší odchylkou u kategorie rodičů a dětí v průměrné hodnotě **57%** potvrzena.

### 8.3 Třetí část zaměřená na míru informovanosti dítěte

V této části výzkumu jsme hledali souvislost mezi věkem dítěte a mírou jeho informovanosti o budoucím uspořádání rodiny. V hypotéze č. 3 jsme vyslovili domněnku, že míra podané informace dítěti o uspořádání v rodině se zvyšuje s věkem dítěte.

Ke zjištění závěrů ve třetí části našeho výzkumu jsme cíleně položili dvě otázky v dotazníku pro rodiče.

Vyhodnocení otázky č. 8 v dotazníku pro rodiče (příloha č. 1):

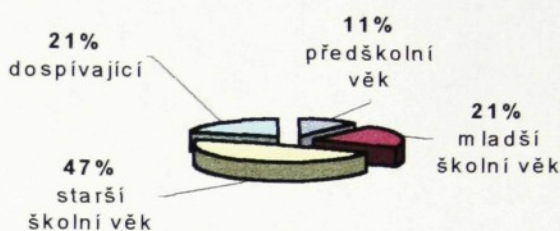
**Od kdy je podle Vás vhodné uskutečnit rozhovor s dítětem o budoucím uspořádání rodiny ?**

**Rodiče ve 44% označili starší školní věk jako nejvhodnějším pro rozhovor o budoucím uspořádání rodiny.**

V kategorii **19** otců považovali za vhodné **2** (11%) uskutečnit rozhovor o budoucím uspořádání rodiny v předškolním věku dítěte, **4** (21%) v mladším školním věku, **9** (47%) ve starším školním věku a **4** (21%) s dospívajícími (tabulka č.16, graf č. 15).

věk dítěte	počet
předškolní věk	2
mladší školní věk	4
starší školní věk	9
dospívající	4

tabulka č. 16

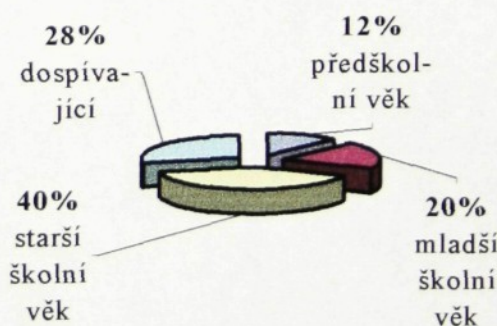


graf č. 15

Kategorie **25** matek označila vhodnou věkovou hranici ve **3** (12%) případech předškolního věku dítěte, v **5** (20%) případech mladšího školního věku dítěte, v **10** (40%) případech staršího školního věku a ve **7** (28%) případech věk dospívajících (tabulka č. 17, graf č.16).

věk dítěte	počet
předškolní věk	3
mladší školní věk	5
starší školní věk	10
dospívající	7

tabulka č. 17



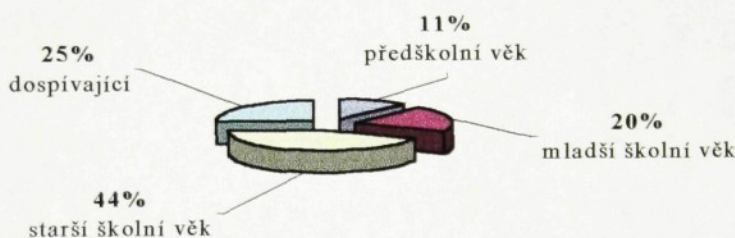
graf č.16

Rodiče v celkovém počtu **44** respondentů považují za vhodné uskutečnit rozhovor o budoucím uspořádání v **5** (11%) případech již v předškolním věku dítěte, v **9** (20%)

případech v mladším školním věku dítěte, v **19** (44%) případech je podle nich nevhodnější starší školní věk dítěte a ve **11** (25%) věk dospívajících (tabulka č. 18, graf č. 17 ).

věk dítěte	kategorie otců	kategorie matek	celkem
předškolní věk	2	3	5
mladší školní věk	4	5	9
starší školní věk	9	10	19
dospívající	4	7	11

tabulka č.18



graf č. 17

Vyhodnocení otázky č. 9. v dotazníku pro rodiče (příloha č. 1):

**Ke čtyřem věkovým kategoriím dětí čarou připojte podle Vašeho názoru nejvhodnější potřebnou míru informací, kterou má dítě dostat.**

- Ve 41 % pro kategorii předškolního věku byla zvolena míra informovanosti č. 4.**
- V 50% pro kategorii mladšího školního věku to byla míra informovanosti č. 4.**
- V 50% pro kategorii staršího školního věku byla nejvhodnější míra č. 5.**
- V 64% pro kategorii dospívajících dětí byla zvolena míra informovanosti č. 6.**

Míra informovanosti dětí byla rodičům nabídnuta v šesti možnostech, kdy se postupně zvyšovala od bodu 1 do bodu 6. Úkolem respondenta bylo přiřadit ke čtyřem věkovým kategoriím dětí nejvhodnější variantu z nabídky.

Vyhodnocení odpovědí rodičů bylo provedeno podle čtyř věkových kategorií, kdy v závěru vyhodnocení této otázky uvádíme přehledný graf míry informovanosti dítěte v jednotlivých věkových kategoriích.

Nabídka možností pro jednotlivé věkové kategorie z dotazníku pro rodiče:

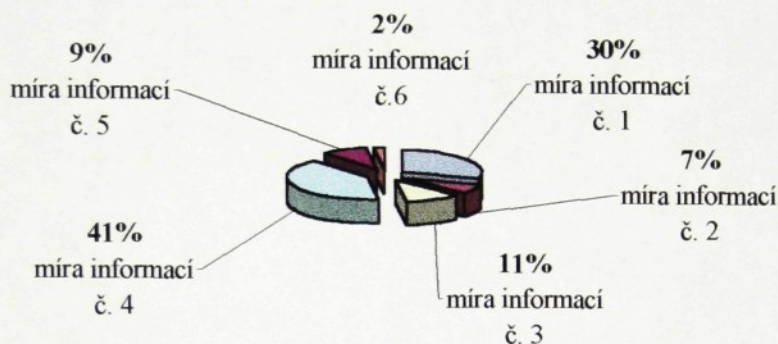
- |                                            |                                                                                                                                                                                                                                                  |
|--------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| a) předškolní věk •                        | <ol style="list-style-type: none"><li>1. není potřeba, dohodli jsme se s manželem/kou, je to záležitost nás dvou</li><li>2. sdělíme jim jen, že se rozvedeme</li><li>3. sdělíme jim to po rozvodu - jak rozhodne soud</li></ol>                  |
| b) mladší školní věk •<br>( 1. - 4. třída) | <ol style="list-style-type: none"><li>4. oznámíme jim, že se rozvedeme a s kým z nás budou bydlet po rozvodu</li><li>5. sdělíme, že se rozvedeme a zeptáme se dětí na jejich názor a přání s kým z nás by chtěly být v době po rozvodu</li></ol> |
| c) starší školní věk •<br>( 5. - 9. třída) | <ol style="list-style-type: none"><li>6. podrobně vysvětlíme důvody rozvodu, průběžně je o všem informujeme a často s nimi hovoříme o jejich názorech na probíhající rozvodovou situaci a představách o tom, s kým z nás by chtěly být</li></ol> |
| d) dospívající •                           |                                                                                                                                                                                                                                                  |

V kategorii předškolního věku rodiče uvedli v 18 (41%) případech, že dítěti oznámí skutečnost rozvodu a s kým bude bydlet. Ve 13 (30%) případech rodiče nepovažovali za vhodné cokoli sdělovat, v 5 (11%) případech dítě se situací seznámí, až jak rozhodne soud, ve 4 (9%) případech sdělí o rozvodu a zeptají se dětí na jejich přání, ve 3 (7%) případech poskytnou informaci pouze o rozvodu a v 1 (2%) s dítětem o rozvodu a budoucím uspořádání hovoří (tabulka č.19, graf č. 18 a graf č. 22).

V případě předškolního věku dítěte je patrné, že rodiče se svými dětmi o budoucím uspořádání rodiny komunikují málo, omezí se spíše na sdělení skutečnosti o rozvodu a značné procento rodičů nepovažuje za nutné s předškolním dítětem o rozvodu hovořit.

míra informací	kategorie otců	kategorie matek	celkem
1. není potřeba, dohodli jsme se	7	6	13
2. sdělení jen, že se rozvedeme	-	3	3
3. sdělení - podle rozhodnutí soudu	2	3	5
4. sdělení o rozvodu a s kým děti budou bydlet	10	8	18
5. sdělení o rozvodu a otázka dětem...	-	4	4
6. podrobné vysvětlení rozvodu celé situace...	-	1	1

tabulka č. 19



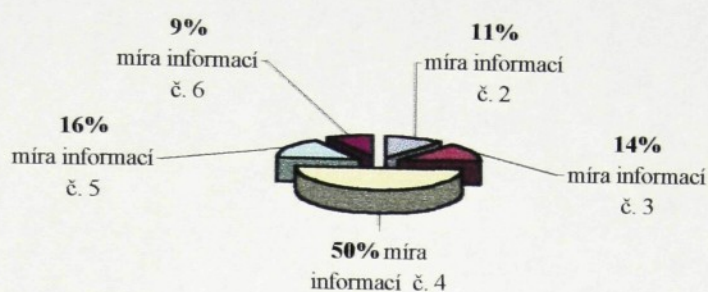
graf č. 18

V kategorii mladšího školního věku rodiče zvolili jako nejvhodnější variantu informovanosti č. 4, kdy dítěti oznámí skutečnost rozvodu a s kým budou bydlet ve 22 (50%) případech. V 7 (16%) případech s dítětem současně promluví o jeho přáních budoucího uspořádání, v 6 (14%) případech dítěti sdělí skutečnosti podle rozhodnutí soudu, v 5 (11%) případech sdělí jen, že se rozvedou a ve 4 (9%) případech jsou ochotni s dítětem dobře komunikovat o rozvodu i porozvodovém uspořádání rodiny (tabulka č. 20, graf č. 19 a graf č. 22).

Rodiče pro kategorii mladšího školního věku ani v jediném případě nezvolili míru informovanosti č. 1, kdy by dítěti nic nesdělovali.

míra informací	kategorie otců	kategorie matek	celkem
1. není potřeba, dohodli jsme se	-	-	-
2. sdělení jen, že se rozvedeme	3	2	5
3. sdělení po rozhodnutí soudu	-	6	6
4. sdělení o rozvodu a s kým děti budou bydlet	12	10	22
5. sdělení o rozvodu a otázka dětem...	2	5	7
6. podrobné vysvětlení celé situace...	2	2	4

tabulka č. 20



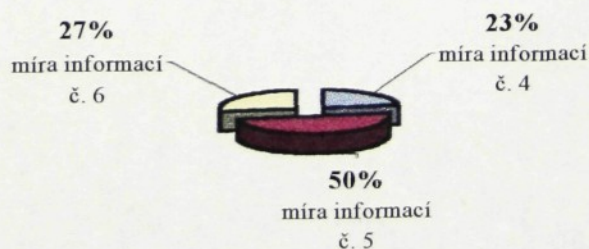
graf č. 19

Pro **kategorii staršího školního věku** byla rodiči volena v nejvyšším počtu **22 (50%)** případů varianta č. 5, kdy dítěti oznámí rozvodovou situaci a zároveň se děti zeptají na jejich přání. Ve **12 (27%)** případech je pro tuto věkovou kategorii volena nejšířší možná varianta míry informovanosti č. 6 a v **10 (23%)** případech by rodiče dítěti pouze oznámili skutečnost rozvodu a s kým budou bydlet (tabulka č. 21, graf.č. 20, a graf č. 22).

U výsledků kategorie staršího školního věku dítěte je již zcela patrné, že rodiče pro uvedenou věkovou skupinu volí jednoznačně vyšší míru informovanosti dítěte.

míra informací	kategorie otců	kategorie matek	celkem
1. není potřeba, dohodli jsme se	-	-	-
2. sdělení jen, že se rozvedeme	-	-	-
3. sdělení - podle rozhodnutí soudu	-	-	-
4. sdělení o rozvodu a s kým děti budou bydlet	6	4	10
5. sdělení o rozvodu a otázka dětem.....	9	13	22
6. podrobné vysvětlení celé situace...	4	8	12

tabulka č. 21



graf č.20

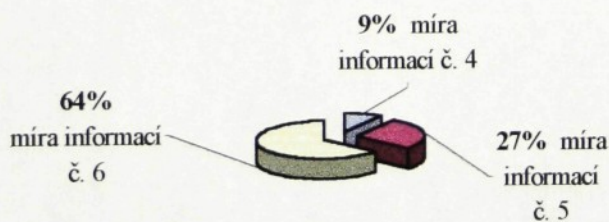


**Kategorie dospívajících** v odpovědích otců a matek potvrzuje souvislost věku dítěte a míry jeho informovanosti. Ve **28** (64%) případech rodiče zvolili nejvyšší možnou míru informací a komunikace s dítětem, ve **12** (27%) případech dospívajícím oznámí skutečnost rozvodu a zjišťují jeho přání a názory a ve **4** (9%) případech skutečnosti o rozvodu a porozvodovém uspořádání pouze oznámí (tabulka č.22, graf č.21 a graf č.22).

Rodiče v případě kategorie dospívajících dětí ve vysokém procentu případů volili poslední možnou variantu míry informovanosti dítěte, kdy opět potvrdili, že věk dítěte ovlivňuje rodiče v komunikaci o rozvodu a porozvodovém uspořádání rodiny.

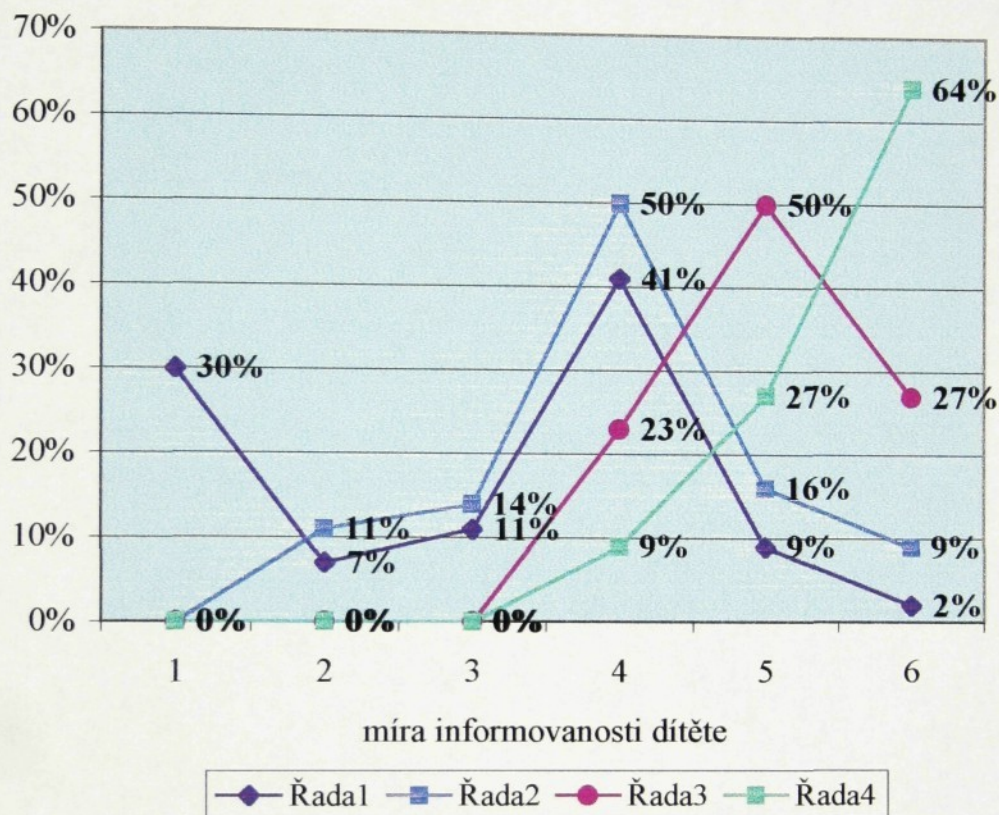
míra informací	kategorie otců	kategorie matek	celkem
1. není potřeba, dohodli jsme se	-	-	-
2. sdělení jen, že se rozvedeme	-	-	-
3. sdělení po rozhodnutí soudu	-	-	-
4. sdělení o rozvodu a s kým děti budou bydlet	-	4	4
5. sdělení o rozvodu a otázka dětem...	9	3	12
6. podrobné vysvětlení rozvodu a celé situace...	10	18	28

tabulka č.22



graf č. 21

Graf míry informovanosti dítěte v jednotlivých věkových kategoriích nám ukazuje závislost mezi věkem a mírou informovanosti (graf č.22).



Legenda:

kategorie předškolního věku	řada 1	30%	7%	11%	41%	9%	2%
kategorie mladšího školního věku	řada 2	0%	11%	14%	50%	16%	9%
kategorie staršího školního věku	řada 3	0%	0%	0%	23%	50%	27%
kategorie dospívajících	řada 4	0%	0%	0%	9%	27%	64%

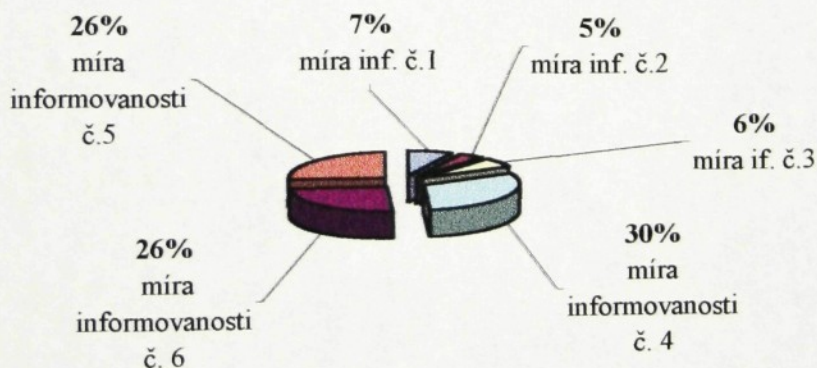
graf č. 22

Ve třetí části našeho výzkumu zaměřené na komunikaci rodičů a dětí kategorie rodičů označila starší školní věk dítěte jako nejvhodnější pro rozhovor o budoucím uspořádání rodiny. Bylo zjištěno, že míra informovanosti dítěte o rozvodu a budoucím uspořádání rodiny se zvyšuje s jeho věkem.

Respondenti v kategorii rodičů volili ve všech věkových kategoriích v nejvyšším počtu **54 (30%)** případů míru informovanosti č. 4, kdy dítěti pouze sdělí informaci o rozvodu manželství a s kým budou bydlet, ve **45 (26%)** případech volili míru informovanosti č. 5 a shodně ve **45 (26 %)** případech míru informovanosti č. 6, kdy u obou těchto variant je s dítětem hovořeno o jeho názorech a přáních. Ve **13 (7%)** případech rodiče dítěti nesdělí nic, v **11 (6%)** případech s dítětem hovoří po rozhodnutí soudu a v **8 (5%)** případech dítěti oznámí, že se rozvedou (tabulka č.23, graf č. 23).

míra informací	předškolní věk	mladší šk. věk	starší šk. věk	dospívající	celkem
1.	13	-	-	-	13
2.	3	5	-	-	8
3.	5	6	-	-	11
4.	18	22	10	4	54
5.	4	7	22	12	45
6.	1	4	12	28	45

tabulka č.23



graf č. 23

V závěru třetí části jsme zjišťovali nejčastěji volenou variantu míry informovanosti dítěte.

Stupeň informovanosti dítěte č. 1 zvolili rodiče pouze u věkové kategorie předškolních dětí v **7%** případů, kdy nepovažovali za nutné dítěti cokoli říkat.

Stupeň informovanosti 2 – 4 volili rodiče, kteří dítěti pouze oznamovali skutečnosti o rozvodu nebo budoucím uspořádání rodiny a respondenti se rozhodli pro tento stupeň komunikace ve **41%** u všech věkových kategorií dětí.

Míra informovanosti 5 a 6 nabízela společně s poskytnutou informací o rozvodu i stupeň komunikace s dítětem na dané téma, kdy rodiče tuto variantu považovali v **52%** případů za nejvhodnější.

#### **8.4 Čtvrtá část zaměřená na akceptaci názorů a přání dítěte**

Čtvrtá část našeho výzkumu je zaměřena na zjištění názoru rodičů od jakého věku dítěte je nejvhodnější akceptovat jeho názory a přání o budoucím uspořádání rodiny. Zajímalo nás, zda se akceptace názorů dětí obecně zvyšuje s věkem dítěte.

Domněnka hypotézy č. 4, kdy se obecně s věkem dítěte zvyšuje i akceptace jeho přání a názorů, byla zjišťována u kategorie otců a matek v dotazníku pro rodiče.

Vyhodnocení otázky č. 10 v dotazníku pro rodiče (příloha č.1):

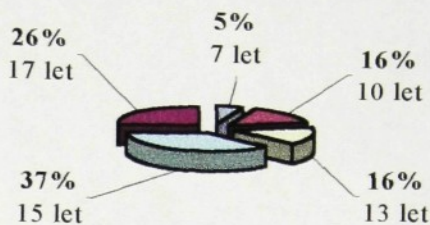
**Kdy je podle Vás vhodné akceptovat (přijmout návrh) názor a přání dětí o budoucím uspořádání rodiny?**

**Ve 28% je od 15 let věku dítěte vhodné akceptovat názor dítěte. Je zde přímá úměra v akceptaci názorů a přání dětí k jejich věku.**

Kategorie 19 otců považuje ve za nejvhodnější akceptovat názor dítěte od jeho 15 let v 7 (37%) případech, v 5 (26%) případech od 17 let, ve 3 (16%) případech od 13 let, ve 3 (16%) případech od 10let věku dítěte a v 1 (5%) případě již od 7 let věku dítěte (tabulka č.24, graf č.24).

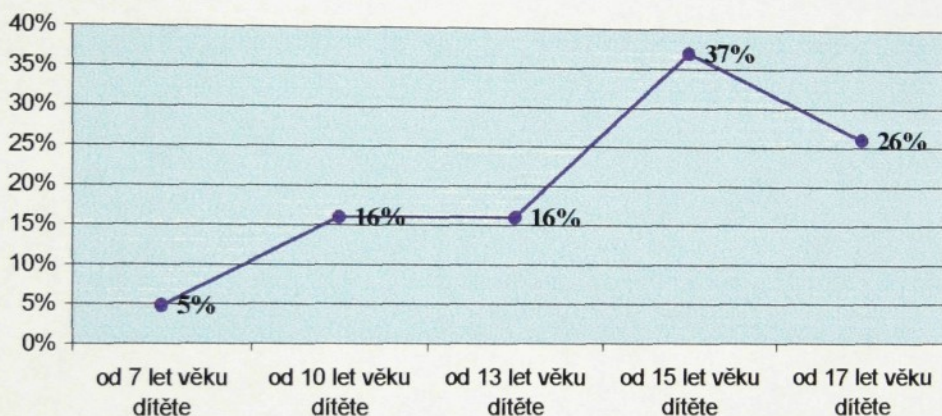
věk dítěte	počet
od 4 let věku dítěte	-
od 7 let věku dítěte	1
od 10 let věku dítěte	3
od 13 let věku dítěte	3
od 15 let věku dítěte	7
od 17 let věku dítěte	5

tabulka č. 24



graf.č.24

Z výpovědi kategorie otců je patrné, že akceptace názorů a přání dětí se zvyšuje s věkem dítěte (graf č.25).

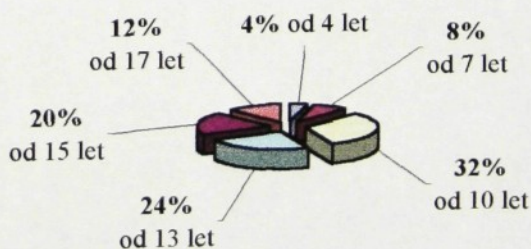


graf č.25

Kategorie 25 matek uvedla v 8 (32%) případech nejvhodnější věk od 10 let, v 6 (24%) případech věk od 13 let, ve 5 (20%) věk od 15 let věku dítěte, ve 3 (12%) věk 17 let, ve 2 (8%) věk od 7 let a v 1 (4%) případě od 4 let věku dítěte (tabulka č.25, graf č.26).

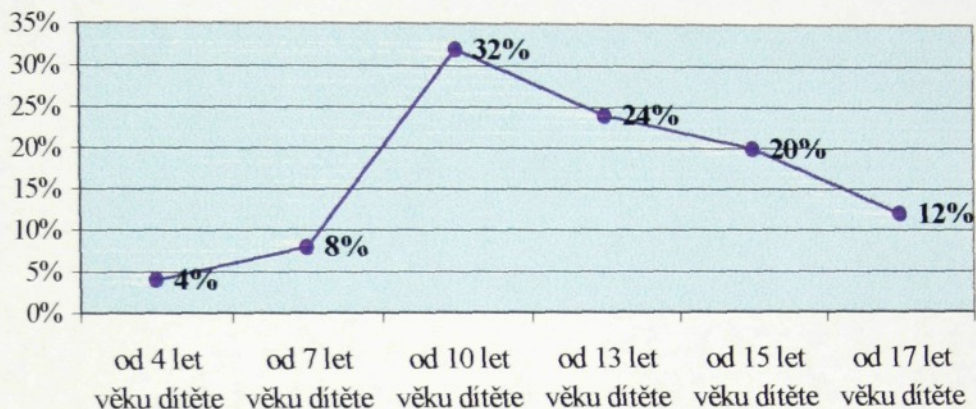
věk dítěte	počet
od 4 let věku dítěte	1
od 7 let věku dítěte	2
od 10 let věku dítěte	8
od 13 let věku dítěte	6
od 15 let věku dítěte	5
od 17 let věku dítěte	3

tabulka č. 25



graf č. 26

Kategorie matek ukazuje, že akceptují názory a přání svých dětí již od 10 let věku dítěte (graf č. 27).

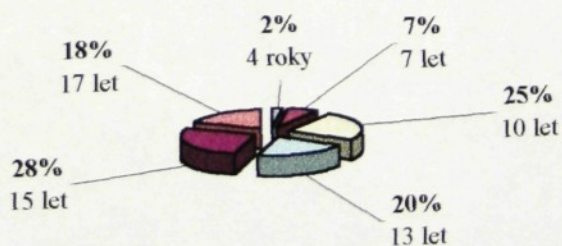


graf č.27

Rodiče v počtu 44 otců a matek potvrdili, že akceptace názorů dítěte se obecně zvyšuje s věkem dítěte. V 11 (25%) případech považují za nejvhodnější věkovou hranici věk 10 let, následně ve 12 (28%) věk 15 let, v 9 (20%) případech 13 let, v 8 (18%) případech věk 17 let, ve 3 (7%) věk 7 let a v 1 (2%) případech od 4 let věku dítěte (tabulka č. 26, graf č. 28).

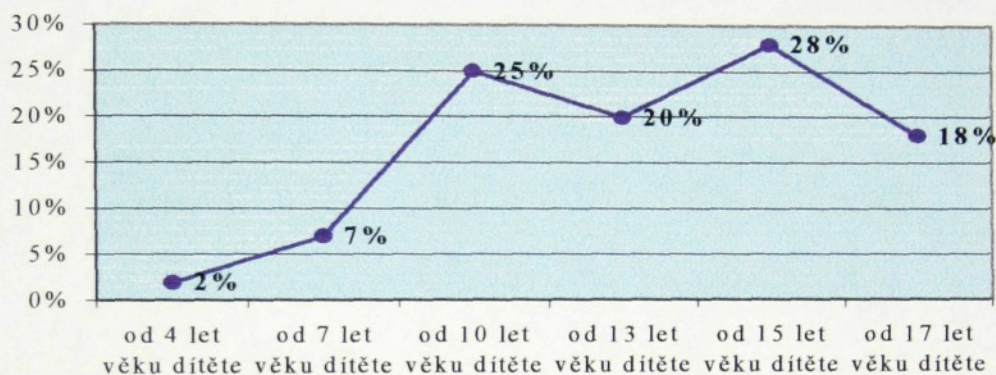
věk dítěte	kategorie otců	kategorie matek	celkem
od 4 let věku dítěte	-	1	1
od 7 let věku dítěte	1	2	3
od 10 let věku dítěte	3	8	11
od 13 let věku dítěte	3	6	9
od 15 let věku dítěte	7	5	12
od 17 let věku dítěte	5	3	8

tabulka č. 26



graf č. 28

Kategorie otců a matek společně ukazuje, že úroveň akceptace názorů a přání dětí se obecně zvyšuje s věkem dítěte, kdy v nejvyšším počtu je rodiči označena hranice od 15 let jako nejvhodnější věk (graf č.29).



graf č. 29

### 8.5 Pátá část zaměřená na rozhodování rodičů

V závěrečné části našeho výzkumu jsme se zaměřili na konečné rozhodnutí rodičů o budoucím uspořádání rodiny, zda rodiče přihlížejí k názorům a přáním dětí. Pro doplnění této části výzkumu nás zajímalo, jak rozhodovací proces rodičů vnímají děti. V rozhovoru s nimi bylo zjišťováno, zda si myslí, že se rodiče podle jejich přání nakonec rozhodnou.

Vyhodnocení otázky č. 11 v dotazníku pro rodiče (příloha č. 1):

**Přihlížíte k názorům a přáním Vašich dětí ve svém rozhodnutí o konečném budoucím uspořádání rodiny po rozvodu manželství?**

**68% rodičů přihlíží k názorům a přáním dítěte v konečném uspořádání rodiny.**

Kategorie **19** otců vypověděla, že v **10 (53%)** případech přihlížela při konečném rozhodnutí o budoucím uspořádání rodiny k přání dítěte a v **9 (47%)** případech nikoli (tabulka č. 27 , graf č. 30).

odpovědi	celkem
ano	10
ne	9

tabulka č.27

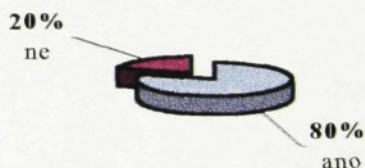


graf č. 30

Kategorie **25** matek uvedla, že ve **20 (80%)** případech je pro jejich konečné rozhodnutí v otázce porozvodového uspořádání rozhodující přání a názor dítěte a **5 (20%)** respondentek k názorům a přáním dětí nepřihlíží (tabulka č.28, graf č.31).

odpovědi	celkem
ano	20
ne	5

tabulka č.28



graf č. 31

Rodiče v celkovém počtu otců a matek v **68%** přihlíží k názorům a přáním dítěte a ve **32%** není na názor dítěte brán zřetel (tabulak č. 29, graf č. 32).

odpovědi	kategorie otců	kategorie matek	celkem
ano	10	20	30
ne	9	5	14

tabulka č.29



graf č. 32



Ve volném rozhovoru s dítětem byly zjišťovány názory dětí na otázku a zaznamenány v bodě č. 3 (záznam z rozhovoru s dítětem):

**Myslí si, že tvůj názor a přání o budoucím uspořádání rodiny budou rodiče ve svém rozhodování ctít ?**

**Děti v 63% odpověděly, že nevědí, zda se podle jejich přání rodiče nakonec rozhodnou.**

Kategorie 20 dětí si v 6 (32%) případech myslí, že se rodiče podle jejich přání rozhodnou, v 1 (5%) případě dítě uvedlo, že nikoli, a ve 12 (63%) případech děti váhaly a odpověděly, že nevědí (tabulka č. 30, graf č. 33).

odpovědi	počet
ano	6
ne	1
nevím	12

tabulka č. 30



graf č. 33

## 9 Závěrečná část

### 9.1 Vyhodnocení hypotéz

#### Hypotéza č. 1:

**Předpokládáme, že se děti o rozpadu rodiny dovědí nejprve od svých rodičů.**

V první části našeho výzkumu jsme se zajímali o výpověď jednotlivých respondentů v kategorii otců matek a dětí. Zjišťovali jsme, kdo první dítěti sdělí skutečnost, že se rodiče budou rozvádět.

Z našeho šetření vyplynuly tyto skutečnosti:

Rodiče v 95% případů uvádějí, že první informace o rozvodu je dítěti sdělena právě jimi.

Děti ve svých výpovědích potvrdily v 90%, že jsou to skutečně rodiče, kdo jim první tuto informaci sdělil.

V 51% případů je o rozvodu první informovala matka, ve 30% oba rodiče dohromady a ve 13% otec.

Po vyhodnocení odpovědí všech kategorií jsme dospěli k těmto poznatkům:

**94% respondentů kategorie otců, matek a dětí uvádějí, že první informaci o rozvodu je dítěti sdělena rodiči.**

Dítě samo může z celkové rodinné atmosféry vycítit, že zřejmě k rozvodu rodičů dojde. Pouze tuší, že rodina nebude fungovat jako dopsud, ale nemá konkrétní představu, jaké změny by mohly nastat. Rodiče mohou touto první informací vysvětlit napětí v rodině a důvod, proč se hádají, nemluví na sebe nebo proč jeden z rodičů odešel z domova...

Rodiče svým dětem takto podávají první informaci o tom, že se chtějí rozvést, ale nedávají jim tím vysvětlení případných změn v rodině, které jsou pro pocit bezpečí a zázemí dítěte důležité.

Z výsledků jednotlivých kategorií vyplývá, že matky ve vyšším procentu případů jako první informují dítě o rozvodu. Domníváme se, že je to přirozený jev, kdy matka je ve vztahu k dítěti více empatictější a dokáže ve většině případů s dítětem lépe komunikovat. Procento rodičů kteří dítěti sdělí informaci o rozvodu společně, je podle našeho názoru celkem vysoké, toto zjištění pro nás bylo potěšující a domníváme se, že rodiče by měli dítěti takové informace ve větší míře sdělovat společně.

Otcové, matky i děti se shodují ve vysokém procentu svých odpovědí, že rodiče jsou prvními, kteří dětem sdělí skutečnost rozvodu, a výsledek našeho zkoumání nás těší.

### **Hypotéza č. 1 se potvrdila.**

#### **Hypotéza č. 2:**

**Předpokládáme, že rodiče zjišťují názor a přání dětí při řešení konfliktní situace o budoucím uspořádání rodiny.**

V druhé části výzkumu jsme se zaměřili na komunikaci rodičů a dětí. Z výpovědí kategorie otců a matek jsme ověřovali, zda rodiče zjišťují názory a přání dětí o budoucím uspořádání rodiny. Děti byly v rozhovoru dotazovány, kdo z rodičů s ním o jeho názorech a přáních hovořil.

Z našeho šetření vplynuly tyto skutečnosti:

Rodiče v 55% zjišťují názory a přání dětí o budoucím uspořádání rodiny.

Děti uvádějí v 60% případů, že s nimi o jejich přáních a názorech rodiče promluvili.

Rodiče uvádějí, že v 64% s nimi hovořila matka a ve 42% otec.

Děti uvádějí, že ve 40% s nimi hovořila matka, v 10% otec, v 10% oba rodiče společně a ve 40% sociální pracovnice.

Vyhodnocením kategorie rodičů a kategorie dětí jsme dospěli k těmto závěrům:

**V průměrné hodnotě 58% respondentů kategorie otců, matek i dětí uvedlo, že rodiče zjišťují názor a přání dítě o budoucím uspořádání rodiny.**

Výpověď kategorie rodičů potvrzuje s menší odchylkou výpověď dětí, kdy v nadpoloviční většině je s dítětem hovořeno o porozvodovém uspořádání v rodině. Názory a přání dětí ve většině případů zjišťovala matka. Opět se potvrzuje, že matka s dítětem lépe komunikuje a citlivěji reaguje na jeho potřeby.

V poměrně vysokém procentu případů své představy a názory dítě poprvé vyslovilo v průběhu rozhovoru se sociální pracovnicí. Toto zjištění potvrdilo zkušenosti z naší praxe, ale vysoký počet případů nás překvapil. Výsledkem takového zjištění by mělo být zamyšlení nejen pro odborníky, ale především pro rodiče, kteří by se měli učit se svými dětmi komunikovat i v těžkých životních situacích.

Děti v procesu rozvodového řízení by měly vědět, k jakým změnám může po rozvodu manželství dojít, a především mají právo na takové informace, které mu mají být přijatelnou formou k jeho věku a vyspělosti sděleny a to nejlépe nejbližšími osobami - rodiči.

Výsledek našich zjištění nám hypotézu potvrzuje, ale zároveň ukazuje, že komunikace rodičů a dětí o budoucím uspořádání rodiny v procesu rozvodového řízení není samozřejmostí.

**Hypotéza č. 2 se potvrdila.**

**Hypotéza č. 3:**

**Míra informovanosti dětí o řešení budoucího uspořádání rodiny se obecně zvyšuje s věkem dítěte.**

Třetí část výzkumu měla za cíl zjistit úroveň informovanosti dítěte o rozvodu a budoucím uspořádání rodiny ve vztahu k jeho věku.

Rodiče k dané problematice odpovídali na dvě položené otázky. První otázkou jsme zjišťovali nevhodnější věkovou hranici dítěte, od kolika let je vhodné o názorech a přáních s dítětem hovořit.

Druhou otázkou jsme se pokusili o sondu v oblasti míry informovanosti dítěte k jeho věku. Zde rodiče pro čtyři věkové kategorie dětí přiřazovali jednu z šesti nabídnutých možností míry podaných informací dítěti. Nabídka variant informovanosti dítěte se postupně zvyšovala od bodu 1 do bodu 6.

Z provedeného šetření vyplynula tato zjištění:

Rodiče ve 44% považují starší školní věk dítěte nejvhodnějším pro rozhovor o budoucím uspořádání rodiny.

U kategorie předškolního věku byla v nejvyšším počtu 41% zvolena míra informovanosti č. 4.

U kategorie mladšího školního věku byla v nejvyšším počtu 50% zvolena míra informovanosti č. 4.

U kategorie staršího školního věku dítěte byla v nejvyšším počtu 50% zvolena míra informovanosti č. 5.

U kategorie dospívajících v nejvyšším počtu 64% rodiče zvolili míru informovanosti č. 6.

7% rodičů z celkového počtu by dítěti nic o rozvodu nesdělovalo.

41% rodičů by dítěti pouze oznámilo skutečnosti o rozvodu, případně s kým z rodičů budou bydlet.

52% rodičů zvolilo variantu, která nabízela společně s oznámením skutečnosti rozvodu i určitý stupeň komunikace o názorech a přáních dítěte o budoucím uspořádání v rodině.

Z vyhodnocení otázek položených kategorií otců a matek dohromady jsme učinili tyto závěry:

**Rodiče považují starší školní věk dítěte za nejvhodnější pro rozhovor o budoucím uspořádání rodiny.**

**Míra informovanosti dítěte o budoucím uspořádání rodiny se obecně zvyšuje s věkem dítěte.**

V kategorii předškolních dětí byla rodiči v nejvyšším procentu volena možnost dítě informovat o rozvodu a o tom s kým bude bydlet. V uvedené věkové kategorii rodiče volili míru informovanosti č.1, kdy by s dítětem o rozvodové situaci nehovořili. Tato možnost pro ostatní věkové kategorie nebyla rodiči vybrána, což je potěšující.

Kategorií dětí mladšího školního věku by rodiče pouze informovali o rozvodu a o tom s kým budou děti bydlet, kdy rodiče s ohledem na věk dítěte nepovažují za důležité s dítětem o jeho názorech a přáních k dané situaci hovořit. Zde jsme byli zklamáni, neboť děti od 1. do 4. třídy jsou ve většině ve svých výpovědích spontánní a zjištění názorů a přání dítěte o budoucím uspořádání rodiny by pro rodiče u většiny dětí neměl být problém.

U kategorie středního školního věku probíhá rozhovor mezi rodiči a dětmi o rozvodu a přáních, u koho by chtěly po rozvodu bydlet. Za této situace rodiče dítě seznámí s rozvodem rodičů a dále od něj chtějí znát odpověď, s kým by chtělo po rozvodu být. Domníváme se, že takto přímo položená otázka může dítě postavit před neřešitelný problém. Především v případě, kdy má dítě kladný vztah k oběma rodičům a nechce mezi nimi volit, pak tento zdánlivě jednoduchý dotaz může u dítěte zvýšit úzkost a napětí, které přináší už samotný rozvodový proces. Rodiče by tíhu svého rozhodnutí neměli přenášet na dítě, ale měli by prostřednictvím dobré komunikace s ním zjistit jeho přání a názory v dané situaci.

Dospívající jsou z pohledu rodičů ze všech uvedených věkových kategorií nejlepšími partnery pro komunikaci o rozvodu i porozvodovém uspořádání rodiny a vyhodnocení výsledků v uvedené kategorii to potvrzuje.

Rodiče v nadpoloviční většině zvolili míru informovanosti dětí, ve které by s dětmi o budoucím uspořádání rodiny v určité míře komunikovali.

Třetí část našeho výzkumu nám pomohla podrobněji zmapovat názory rodičů na míru informovanosti dítěte při řešení budoucího uspořádání v rodině a ukázala nám, že rodiče jsou značně ovlivněni věkem dítěte.

### **Hypotéza č.3 se potvrdila.**

#### **Hypotéza č. 4:**

**Akceptace názorů a přání dětí se obecně zvyšuje s věkem dítěte.**

Ve čtvrté části výzkumu jsme se zaměřili na názory rodičů, od jakého věku dítěte je vhodné akceptovat názory a přání dítěte. Dotazování byly otcové a matky prostřednictvím dotazníku pro rodiče.

Ze zjištění můžeme uvést tyto skutečnosti:

28% otců a matek uvádí, že je vhodné akceptovat názory a přání dětí od 15 let věku dítěte.

37% otců uvádí jako nejvhodnější hranici 15 let věku dítěte.

32% matek považuje za nejvhodnější hranici 10 let věku dítěte.

Výpovědi rodičů v uvedených věkových kategoriích ukázala, že akceptace názorů a přání dětí se obecně zvyšuje s věkem dítěte.

Po vyhodnocení odpovědí rodičů jsme dospěli k tomuto závěru:

**Akceptace názorů a přání dítěte v kategorii otců a matek se obecně zvyšuje s věkem dítěte.**

Názory a přání dětí jsou rodiči akceptovány v největším počtu případů od 15 let věku dítěte.

Kategorie otců uvádí věk od 15 let nejvhodnějším pro akceptaci názorů a přání dětí. Matky uvádějí v nejvyšším počtu případů hranici 10 let věku dítěte a jsou tak ochotny zohlednit návrh dítěte na budoucí uspořádání rodiny daleko dříve než otcové. Rozdíl ve výpovědi matek a otců je podle našeho názoru opět ve větší empatii matek a pochopení potřeb dítěte.

V praxi se často setkáváme s názory rodičů, že dítě si může kolem 15 roku věku samo rozhodnout, u koho z rodičů po rozvodu bude žít. Domníváme se, že v povědomí rodičů existuje tento věk jako hranice, kdy je dítě odpovědné za svá rozhodnutí. Tento věk souvisí například i trestní odpovědností dítěte, ukončením povinné školní docházky, vydáním občanského průkazu a je spojován s určitým osamostatňováním dítěte. Domníváme se, že rodiče právě z těchto důvodů označili věkovou hranici od 15 let jako nejvhodnější pro akceptaci názorů dítěte.

Naše zjištění nám potvrdila, že akceptace názorů a přání dětí se obecně zvyšuje s věkem dítěte, a zároveň ukázala, že je hranice 15 let věku dítěte je většinou rodičů považována, za určitý mezník, kdy jsou ochotni přijímat názory a přání dětí.

#### **Hypotéza č. 4 se potvrdila.**

#### **Hypotéza č. 5:**

**Předpokládáme, že rodiče přijímají konečné rozhodnutí o budoucím uspořádání rodiny bez ohledu na názor a přání dětí.**

V páté části našeho výzkumu jsme se zaměřili na konečné rozhodnutí rodičů o porozvodovém uspořádání rodiny. Ke zjištění jsme dospěli pomocí odpovědí v dotazníku rodičů. Současně nás zajímalo, zda si děti myslí, že se rodiče podle jejich přání nakonec rozhodnou.



Z provedeného šetření máme tyto poznatky:

53% otců přihlíží k názorům a přáním svých dětí při konečném rozhodnutí o uspořádání rodiny.

80% matek uvádí, že přihlíží k názorům a přáním dětí ve svém konečném rozhodnutí.

68% rodičů přihlíží k názorům a přáním dětí při konečném rozhodování.

63% dětí neví, zda se rodiče rozhodnou podle jejich přání o budoucím uspořádání rodiny, 32% dětí si myslí, že jejich přání budou rodiče ve svém rozhodování ctít a v 5% nikoli.

Po zhodnocení výsledků odpovědí kategorie rodičů jsme dospěli k tomuto závěru:

**Rodiče v 68 % případů přihlížejí ve svém konečném rozhodnutí o budoucím uspořádání rodiny k názorům a přáním svých dětí.**

Tato skutečnost nás potěšila, protože jsme naopak předpokládali, že rodiče přijmou konečné rozhodnutí bez ohledu na názor a přání dětí.

Nelze ale opominout zjištění v odpovědích dětí, kdy velká část z nich si nebyla konečným rozhodnutím rodičů s ohledem na jejich názor a přání jistá. Domníváme se, že možnou příčinou této skutečnosti je pochybení na straně rodičů při rozhovoru s dětmi ohledně budoucího uspořádání rodiny, kdy rodiče děti dostatečně neujistí, že na jejich názor bude brán zřetel. Nebo může být příčinou bouřlivý rozchod rodičů a jejich špatná vzájemná komunikace, či v rodině probíhá vážný spor o tom, komu z rodičů bude dítě svěřeno do péče.

### **Hypotéza č. 5 se nepotvrdila**

Naše výsledky nemůžeme považovat za statisticky dokázané, neboť jsme si vědomi, že náš výzkum byl prováděn na malém vzorku respondentů v jednotlivých kategoriích a jen v oblasti malého regionu naší republiky.

## **9.2 Doporučení pro praxi**

V závěrečné práci jsme se zabývali problematikou procesu rozvodového řízení a postavení dítěte v něm. Zaměřili jsme se na úroveň komunikace rodičů a dětí během rozvodového procesu a míry informovanosti dítěte o rozpadu rodiny a jeho budoucím uspořádání.

Šetřením se nám podařilo ověřit čtyři z pěti hypotéz a po jejich vyhodnocení uvádíme tato doporučení pro praxi:

- podporovat komplexně současný trend upřednostnění zájmu dítěte a upevnění jeho postavení ve společnosti,
- podporovat výchovné a sociální programy zaměřené na rodinu,
- pracovat na projektech programů zaměřujících se na komunikační dovednosti rodičů a dětí,
- úzce spolupracovat se sítí poraden, specializovaných rodinných center a ostatních odborných pracovišť za účelem odvrácení rozvodu nebo stabilizace rodinného prostředí ve všech fázích rozvodového procesu,
- podporovat osvětu o právech dítěte a jeho postavení v procesu rozvodového řízení,
- pomáhat rodičům v komunikaci s dětmi v průběhu rozvodového procesu prostřednictvím oddělení sociálně-právní ochrany dětí, poraden i ostatních odborných pracovišť,
- v rámci poradenské činnosti poskytované rodičům, se zaměřit na komunikaci a akceptaci názorů dětí mladšího školního věku,
- v rámci sociální práce s rodinami nadále pokračovat v poradenství, citlivém přístupu k dětem během rozvodového procesu a to v souladu s jejich právy.

## *Seznam použité literatury*

- DUNOVSKÝ A KOL. : *Sociální pediatrie*. Praha, Grada 1999
- EVERETT, C., EVERETTOVÁ, V.S.: *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*.  
Praha, Talpress 2000
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha, Portál 2000
- HOLUB, M., NOVÁ, H.: *Zákon o rodině*. Praha, Linde, 1998
- JANOŠEK, J. A KOL.: *Sociální psychologie II*. Praha, SNP 1981
- MATĚJČEK, Z.: *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha. Portál 2000
- MATĚJČEK, Z.: *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*.  
Praha, SNP 1992
- MATĚJČEK, Z.: *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*.  
Praha, Portál 1994
- MATĚJČEK, Z.: *Rodiče a děti*. Praha, Avicem 1989
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.: *Děti rodina a stres*. Praha, Galén 1994
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.: *Krizové situace v rodině očima dítěte*.  
Praha, Grada 2002
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.: *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*.  
Praha, Grada 1999
- MATOUŠEK, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*.  
Praha, Slon 1997
- MOŽNÝ, I.: *Sociologie rodiny*. Praha, Slon 2002
- NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E., BRABENEC, F.: *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Praha, Linde 2000
- PLZÁK, M.: *Poznání a léčba poruch manželského soužití*.  
Praha, Avicenum 1973

- SATIOVÁ, V.: *Kniha o rodině*. Praha, Práh 1994
- STRÍTECKÁ, G.: *Současný pohled na rodinu soukromých podnikatelů*. Praha, FFUK 1997
- VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha, Portál 2000
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., ed: *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha, Portál 1998

## ***Seznam příloh***

- příloha č. 1..... Dotazník pro rodiče  
příloha č. 2..... Záznam z volného rozhovoru s dítětem  
příloha č. 3..... Sociální záznam - formulář  
příloha č. 4..... Záznam o úkonech - formulář

## Dotazník pro rodiče:

příloha č.1

1. Kolik je Vám let ? .....
2. Jste :   a/ otec  
          b/ matka
3. Kolik máte dětí ?   a/ 1  
                          b/ 2  
                          c/ 3+
4. Kdo z Vás podal návrh soudu na úpravu poměrů dětí?  
          a/ otec  
          b/ matka  
          c/ podali jsme společně návrh na dohodu
5. Jak v současné rozvodové situaci se svým partnerem komunikujete ?  
          a/ nehovoříme spolu vůbec, není to možné  
          b/ s obtížemi - velmi málo  
          c/ mluvíme jen o dětech  
          d/ komunikujeme bez problémů
6. Kdo první sdělil Vašemu dítěti ( dětem ) skutečnost, že se chcete rozvést ?  
  
          a/ otec  
          b/ matka  
          c/ oba společně  
          d/ příbuzná(ý) /babička dědeček sourozenci, tety../  
          e/ kamarád /ka/  
          f/ nevím, já ne  
          g/ někdo jiný, kdo.....

**7. Hovořil(a) jste se svými dětmi o jejich představě budoucího uspořádání rodiny ?**

- a/ ano
- b/ ne
- c/ myslím, že ji dokážu odhadnout
- d/ nepovažuji to v této situaci za nutné

**8. Od kdy je podle Vás vhodné uskutečnit rozhovor s dítětem o budoucím uspořádání rodiny?**

- a/ v předškolním věku
- b/ v mladším školním věku /1.- 4.třída/
- c/ ve starším školním věku /5.- 9.třída/
- d/ dospívající

**9. Ke čtyřem věkovým kategoriím dětí čarou připojte podle Vašeho názoru nejvhodnější potřebnou míru informací, kterou má dítě dostat:**

**a) předškolní věk** •

- 1. není potřeba, dohodli jsme se s manželem (kou), je to záležitost nás dvou

- 2. sdělíme jim jen, že se rozvedeme

- 3. sdělíme jim to po rozvodu - jak rozhodne soud

**b) mladší školní věk** •  
( 1. - 4. třída)

- 4. oznámíme jim, že se rozvedeme a s kým z nás budou bydlet po rozvodu

**c) starší školní věk** •  
( 5. - 9.třída)

- 5. sdělíme, že se rozvedeme a zeptáme se dětí na jejich názor a přání s kým z nás by chtěly být v době po rozvodu

**d) dospívající** •

- 6. podrobně vysvětlíme důvody rozvodu, průběžně je o všem informujeme a často s nimi hovoříme o jejich názorech na probíhající rozvodovou situaci a představách o tom, s kým z nás by chtěly být

**10. Kdy je podle Vás vhodné akceptovat /≠ přijmout návrh/ názor a přání dětí o budoucím uspořádání rodiny ?**

- a/ od **4** let věku dítěte
- b/ od **7** let věku dítěte
- c/ od **10** let věku dítěte
- d/ od **13** let věku dítěte
- e/ od **15** let věku dítěte
- f/ od **17** let věku dítěte

**10. Přihlížíte k názorům a přáním Vašich dětí ve svém rozhodnutí o konečném budoucím uspořádání rodiny po rozvodu manželství ?**

- a/ ano
- b/ ne



**Záznam volného rozhovoru s dítětem  
na tyto položené otázky:**

**1. Od koho se dítě poprvé dovědělo o rozchodu rodičů ?**

- a/ od matky
- b/ od otce
- c/ od obou rodičů
- d/ od příbuzných
- e/ od kamaráda
- f/ od sociální pracovnice

**1. Kdo s dítětem hovořil o jeho představě budoucího uspořádání rodiny ?**

- a/ matka
- b/ otec
- c/ rodiče společně
- d/ sociální pracovnice

**2. Myslí si, že jeho názor a přání o budoucím uspořádání rodiny budou rodiče ve svém rozhodnutí ctít ?**

- a/ ano
- b/ ne
- c/ neví

**Ze spisové dokumentace bylo zjištěno :**

**4. Pohlaví :**

**5. Sourozenci :**

**6. Věk dítěte:**

# SOCIÁLNÍ ZÁZNAM

Om:

Dne:

Příloha č. 3

I. děti (sourozenci - oba rodiče společně)

Jméno a příjmení	Rodné číslo	Místo narození	Místo trvalého pobytu	Přechodného pobytu

Rodiče	Otec	Matka
Jméno a příjmení		
Místo narození		
Stav		
Místo trvalého pobytu		
Přechodný pobyt		
Rodné číslo		
Národnost Občanství		
Zaměstnání adresa		

Rodiče: jsou manželé a - žijí ve společné domácnosti, - nežijí ve společné domácnosti  
nejsou manželé a - žijí ve společné domácnosti, - nežijí ve společné domácnosti  
jsou rozvedeni a - žijí ve společné domácnosti, - nežijí ve společné domácnosti  
matka žije s jiným partnerem - otec žije s jinou partnerkou

II. další děti žijící ve společné domácnosti, jejichž rodičem je jeden z rodičů evid. dítěte

Jméno a příjmení	Rodné číslo	Společný rodič	Druhý rodič	Poznámka

II. Ostatní děti obou nebo jednoho z rodičů evid. dítěte, které nežijí ve společné domácnosti

Jméno a příjmení	Rodné číslo	Společný rodič	Druhý rodič	Poznámka

IV. Ostatní členové domácnosti, společně žijící s dětmi

Jméno a příjmení	Příbuzenský (jiný) poměr	Poznámka

V. Zdravotní problémy členů domácnosti (podle sdělení evidovaných osob)

--

VI. Bytové poměry

Rodina bydlí: *samostatně - společně s rodiči - s jinými příbuznými - s cizími osobami*  
*v bytě (obecním, družstevním, služebním, vlastním, ve vlastním domě, v ubytovně)*  
*v podnájmu - internátě - v koleji - jinak*

Kategorie bytu:

Počet trvale bydlících osob:

Bydlení vyhovuje - nevyhovuje

Počet obytných místností:

Výše nájemného, inkasa:

VII. Sociální problematika při převzetí dítěte do péče a návrh na opatření

Návrh otce na úpravu poměrů nezl. dítěte na dobu do rozvodu manželství.

Datum:

Podpis sociální pracovnice / pracovníka:

# ZÁZNAM O ÚKONECH

Spis č.

Str. příloha č. 4

Datum	OBSAH	Příloha č. listu